

SWOT

KVARTALNI EKONOMSKI MONITOR

GODINA II ■ BROJ 6 ■ DECEMBER 2011 ■ BESPLATNO

2012.
godina
izazova

INTERVJU: Ranko Milić, predsjednik Unije udruženja poslodavaca RS, o prijedlozima ekonomske politike i budžeta RS za iduću godinu

**Budžet RS za 2012.
dominantno potrošački**

Мјешовити Холдинг "Електропривреда Републике Српске"

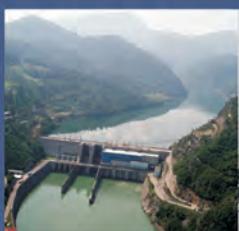
НЕТ

ИРЦЕ

www.ers.ba

Poštovani čitaoci

Bliži se kraj 2011. godine što je prilika ne samo da sumiramo utiske i ekonomske rezultate u RS u godini na izmaku, već i da ukažemo na procese koji predstoje u 2012. godini.

Vlada RS je u decembru usvojila Prijedlog budžeta RS za 2012. u iznosu od oko 1,825 milijardi, kao i Prijedlog ekonomske politike za iduću godinu. Dok budete

čitali ovaj broj monitora oba dokumenta će vjerovatno već biti usvojena u Narodnoj skupštini RS. Da će 2012. biti godina izazova može se naslutiti iz ovogodišnjih pokazatelja u oblasti zapošljavanja. Prema zvaničnim podacima, privatna preduzeća u RS su na kraju septembra 2011. zapošljavala oko 8.000 radnika manje nego u istom periodu prethodne godine, od čega je broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji smanjen za oko 4.000. Istovremeno broj radnika u javnom sektoru povećan je za 300. Da li će prihodi po osnovu povećanja stope do-prinosa za osiguranje od nezaposlenosti obezbijediti dovoljno novca za projekte novog zapošljavanja – ostaje da se vidi. Negativnim se može ocjeniti to što Vlada RS nije prihvatile prijedlog poslovne zajednice da se vrati neoporezivi dio ličnog dohotka do iznosa od 250 KM, a što bi bilo značajno, prije svega za zaposlene u prerađivačkoj industriji u kojoj prosječna plata iznosi skromne 572 KM. S druge strane, treba pozdraviti najavu Vlade RS da će izmjeniti Zakon o porezu na dobit u pravcu umanjenja poreske osnovice za iznos investicije preduzeća u proizvodnu opremu. S obzirom da RS u 2012. očekuje još nestabilniji period, imajući u vidu i spoljne uticaje krize evrozone i zahlađenje bankarskog kreditiranja, kao neminovnost se nameće povećanje državne podrške privredi kako bi izbjegla kolaps, a u smislu redistribucije prihoda u korist poslovnih subjekata. Osim pomenutih poreskih olakšica, barem se još dvije mjere nameću kao dobrodošla pomoć malaksaloj privredi. To su izmjena plata u sektoru državne uprave RS na način da se usklade sa platama u privredi kao i efikasnije upravljanje javnim preduzećima čime bi se smanjile subvencije koje se isplaćuju za podršku njihovom funkcionisanju. Što se tiče aktivnosti Udruženja ekonomista RS - SWOT, zadnjih mjeseci u godini na izmaku bili smo izuzetno angažovani na više polja. Time smo, nadam se, dali makar mali doprinos poboljšanju ekonomskog ambijenta u RS, što je i jedan od osnovnih ciljeva Udruženja.

Saša Grabovac, glavni i odgovorni urednik

4

TEMA BROJA

Da li su sprovedene mjere i mjere koje Vlada RS planira sprovesti usklađene sa ciljevi-ma Ekonomske politike?

8

REALNI SEKTOR

Blagi rast BDP-a, ali i siromaštva

11

FINANSIJSKI SEKTOR

Urađene prve dokapitalizacije finansijskih institucija javnim sredstvima IRB RS

15

INTERVJU

*Ranko Milić
Budžet RS za 2012.
dominantno potrošački*

25

SVIJET

Nema krize za BRIKS?

IMPRESUM

Glavni i odgovorni urednik: Saša Grabovac

Uredivački kolegijum: Miloš Todorović, Goran Račić, dr Saša Petković, mr Aleksandar Ljuboja, mr Aleksandra Simić, Bojan Jojić, Branka Ružević, Igor Sekulić, mr Marijana P. Milić, mr Mirjana Čomić, mr Nebojša Balaban, Ognjen Aleksić, mr Predrag Duduković, mr Slavko Simić, mr Ognjen Đukić, Saša Stevanović, Mirko Bošnjak, Darko Gavrilović, Predrag Klincov.

Lektor: Aleksandra Duduković, **Dizajn i grafička priprema:** SWOT, **Štampa:** "Nezavisne novine", Banja Luka, **Tiraž:** 1.000 primjeraka, **Broj:** 06/2011.

Časopis izlazi četiri puta godišnje. Sva prava zadržana: Udruženje ekonomista RS SWOT. Svako umnožavanje i distribucija bez pisanoj odobrenja Udruženja ekonomista RS SWOT je zabranjeno.

Osnivač i izdavač: Udruženje ekonomista RS SWOT, Dragiša Vasića 13, 78 000 Banja Luka, žiro račun Nova banka Banja Luka 555-007-00223898, JIB: 4402742510005, matični broj: 11029353, br. sudskog rješenja: F-1-208/7, Udruženje ekonomista RS SWOT je upisano u Registr izdavača pod rednim brojem 291, na osnovu Rješenja Ministarstva prosvjete i kulture RS br. 07.030-053-162-9/10.

E-mail: info@swot.ba, sekretar@swot.ba, **Internet adresa:** www.swot.ba, **Tel:** 051 322 960, **Fax:** 051 322 961

Da li su sprovedene mjere i mjere koje Vlada RS planira sprovesti usklađene sa ciljevima Ekonomске politike?

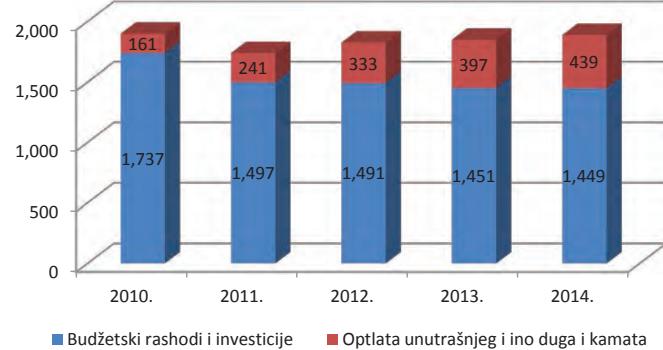
Uzimajući u obzir ograničen prostor u ovom izdanju Kvartalnog ekonomskog monitora, u analizi je obrađeno nekoliko pitanja za koja smatramo da zahtijevaju posebnu pažnju javnosti u procesu usvajanja nacrta Budžeta RS za 2012. godinu. To su pitanja pada raspoloživih budžetskih sredstava radi porasta godišnjih rata za otplatu javnog duga, te posljedične potrebe preraspodjele potrošnje između stavki administrativnog karaktera (plate, materijalni troškovi i sl.) sa jedne strane i stavki razvojnog i socijalnog karaktera sa druge strane

Budžet raste, ali raspoloživa sredstva opadaju

Iznos sredstava iz Budžeta RS potreban za otplatu unutrašnjeg i ino duga bilježi snažan porast. Tako je za ovu potrebu planirano 293 miliona KM za 2012. godinu ili 16% ukupnih budžetskih sredstava. Ako posmatramo planirano kretanje ove veličine u periodu 2010-2014, možemo vidjeti da se otplata duga penje sa 6,7% budžeta ili 124 miliona KM u 2010. godini do cijelih 23,2% budžeta ili 439 miliona KM u 2014 godini. Ovaj snažan porast godišnje rate za otplatu duga je osnovni razlog zbog kojeg se preostali iznos budžetskih sredstava, koji uključuje sve

budžetske rashode i investicije, u posmatranom periodu konstantno smanjuje. Ovaj preostali iznos budžetskih sredstava u stvari predstavlja onaj dio budžeta koji je raspoloživ za realizovanje razvojne i socijalne funkcije Budžeta RS, ali možemo vidjeti da je planirano da se on u periodu 2010-2014 smanji za cijelih 16,6% (sa 1.737 miliona KM na 1.449 miliona KM). Prema projekcijama Dokumenta okvirnog budžeta RS za period 2012-2014 (DOB RS 2012-2014), rezultat ovako restriktivnog planiranja biće obaranje nivoa zaduženosti RS na 32,6% BDP-a u 2014. godini. Međutim, može se zaključiti da

Kretanje osnovnih elemenata budžeta Republike Srbije

Izvor: Nacrt budžeta RS za 2012, Dok. okvir. budžeta RS 2012 - 2014.

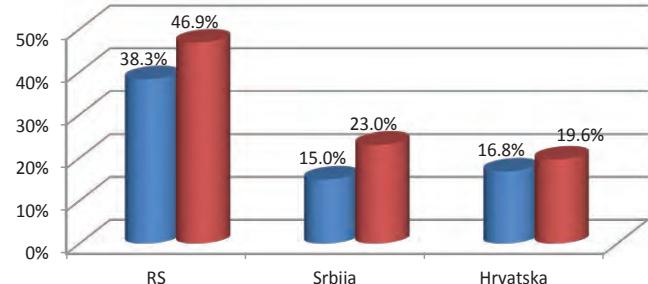
će unutar ovako postavljenih okvira u posmatranom periodu biti veoma teško ostvariti značajniji ekonomski i socijalni oporavak RS, osim ako ne dođe do ozbiljnih ušteda u rashodnim stavkama administrativnog karaktera (plate, materijalni troškovi i sl.). Treba napomenuti da je za ostavrivanje ovakvih ušteda neophodno provođenje dubokih reformskih procesa, ali da se pregledom DOB RS 2012-2014 ne vidi da su takve uštede planirane.

Na plate odlazi skoro pola raspoloživih sredstava u 2012. godini

Rashodi za lična primanja u 2012. godini učestvuju sa 38,3% u budžetu RS, a čak 46,9% u sredstvima budžeta koja ostaju raspoloživa nakon otplate unutrašnjeg i ino duga. Prema tome, samo 53,1% iznosa koji ostaje nakon otplate duga ostaće na raspolažanju u budžetu za finansiranje razvojnih i socijalnih potreba Republike Srbije. Poređenja radi, u 2010. godini je na lična primanja potrošeno

35,7% sredstava koja su ostala raspoloživa nakon otplate duga (ili 792 miliona KM), a za razvojne i socijalne potrebe je potrošeno 64,3% (1.117 miliona KM). Iz ovih podataka možemo vidjeti da je u periodu 2010-2012 došlo do porasta rashoda za lična primanja (+12,8%), a snažnog pada preostalih raspoloživih sredstava (-26,5%). Ako poređimo visinu učešća rashoda za lična primanja u budžetima RS, Srbije i Hrvatske (na

Učešće rashoda za lična primanja u budžetu RS

Izvor: Nacrt budžeta RS 2012, budžet Srbije 2011. i budžet Hrvatske 2011.

grafikonu), možemo vidjeti da je ovo učešće (i prije i poslije otplate duga) značajno manje u Srbiji i Hrvatskoj u odnosu na RS.

Povrh toga, potrebno je naglasiti da su i Srbija i Hrvatska u prethodne dvije godine donijele zakone i odluke u cilju značajnog smanjenja broja zaposlenih u javnoj upravi. Srbija je tako 2009. godine donijela zakon koji je utvrdio da broj zaposlenih u republičkoj upravi na neodređeno vrijeme ne može biti veći od 28.400 ljudi, što je zahtijevalo smanjenje broja zaposlenih za više od 7%. Ako uzmemo u obzir informaciju da republička uprava RS trenutno zapošljava oko 35.000 ljudi, postaje lako zaključiti da li RS ima višak javne administracije. Treba dodati i to da se u našem slučaju jedan dio poslova javne administracije obavlja u institucijama na nivou BiH koje zapošljavaju oko 22.000 ljudi. Ako prepostavimo da RS finansira jednu trećinu

troškova rada tih institucija, onda zaključujemo da poreski obveznici RS finansiraju dodatnih preko 7.300 administrativnih radnika. A tu nisu uračunati zaposleni u institucijama na lokalnom nivou (opštine i gradovi).

Ovdje ćemo još navesti i jak negativan uticaj relativno visokih plata u javnom sektoru na konkurentnost privrednog sektora u pogledu zapošljavanja kvalitetnih kadrova. Naime, prosječna plata u sektoru državne uprave RS je u septembru 2011. godine bila viša za 99,2% od prosječne plate u prerađivačkoj industriji (izvor: Republički zavod za statistiku). Iako se taj podatak donekle može uzeti sa rezervom (imajući u vidu činjenicu da je u prerađivačkoj industriji niža kvalifikaciona struktura zaposlenih, te da ima veliki broj radnika prijavljenih na minimalan iznos, dok se „naruke“ isplaćuje ostatak stvarnog mjesecnog ličnog dohotka), poli-

Prosječna plata u sektoru državne uprave RS je u septembru 2011. godine bila viša za 99,2% od prosječne plate u prerađivačkoj industriji*. Takvom politikom se smanjuje konkurentnost privrednog sektora u pogledu zapošljavanja kvalitetnih kadrova.

*(Izvor: Republički zavod za statistiku)

tikom daleko većih plata u javnom sektoru se smanjuje konkurenčnost privrednog sektora u pogledu zapošljavanja kvalitetnih kadrova. Visinu prosječne plate u javnom sektoru teško može dostići bilo koji sektor privrede tako da nam najkvalitetniji kadrovi odlaze u javni sektor. Da bi izbjegli tu situaciju trebali bi se pridržavati osnovnog principa da se visina plata za svako zanimanje u javnom sektoru uskladi sa visinom plata za isto zanimanje u privatnom sektoru. Time bi se posti-

glo da javna administracija dijeli sudbinu privatnog sektora, te bi se prebacio fokus socijalnog dijaloga sa javnog na privatni sektor. Još da napomenemo da je visina poslaničkih plata u parlamentima RS, BiH i Federacije značajno prelazi granicu od tri prosječne plate u zemlji, što nije zabilježeno ni u jednom od osam stranih parlamenta obrađenih u studiji koju je radio Centar za istraživanje i studije GEA (detaljne analize ove problematike možete pročitati na www.gea.ba.)

U privredi bez posla ostalo oko 8.000 radnika

Prethodne dvije godine su potvrstile našu tvrdnju da povećanje nameta na dohodak ne mogu otkloniti finansijske probleme javnih fondova i budžeta RS. Kao što smo rekli, rješenje za problem deficitu budžeta i javnih fondova treba tražiti u njegovim osnovnim uzrocima, koji se, osim ekonomskе krize, sastoje od strukturnih problema unutar penzijsko-invalidskog i zdravstvenog sistema, neodrživo visokih troškova javne administracije i loše usmjerenih socijalnih transfera.

Povećanjem poreza i doprinosa na plate trenutno je došlo do povećanja prihoda po tom osnovu, ali je dugoročno stvoren negativan uticaj na kreiranje novih radnih mjesta u privredi. Istovremeno dodatno stimulisano zapošljavanje na crno. Prema tome, ova mjera je pojačala nega-

Privatna preduzeća u RS su na kraju septembra 2011. godine zapošljavala oko 120.000 radnika, što je za oko 8.000 manje nego u istom periodu prethodne godine, dok je istovremeno broj radnika u javnom sektoru povećan za 300, pa je na kraju devetog mjeseca u ovoj oblasti bilo 70.458 zaposlenih*.

*(Izvor: Republički zavod za statistiku)

tivan efekat ekonomске krize na tržište rada, što je rezultovalo padom broja zaposlenih u RS. Evo nekih činjenica koje govore tome u prilog. Privatna preduzeća u RS su na kraju septembra 2011. godine zapošljavala oko 120.000 radnika, što je za oko 8.000 manje nego u istom periodu prethodne godine, dok je istovremeno broj radnika u javnom sektoru povećan za 300, pa je na kraju devetog mjeseca u

ovoj oblasti bilo 70.458 zaposlenih. Broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji smanjen je za oko 4.000, dok je u oblastima trgovine na veliko i malo, popravku motornih vozila, motocikala i predmeta za ličnu upotrebu, bez posla ostalo više od 3.000 zaposlenih. Broj radnika u zadružnom sektoru u septembru ove godine u odnosu na isti period lani smanjen je za 290, dok su mješovita preduzeća

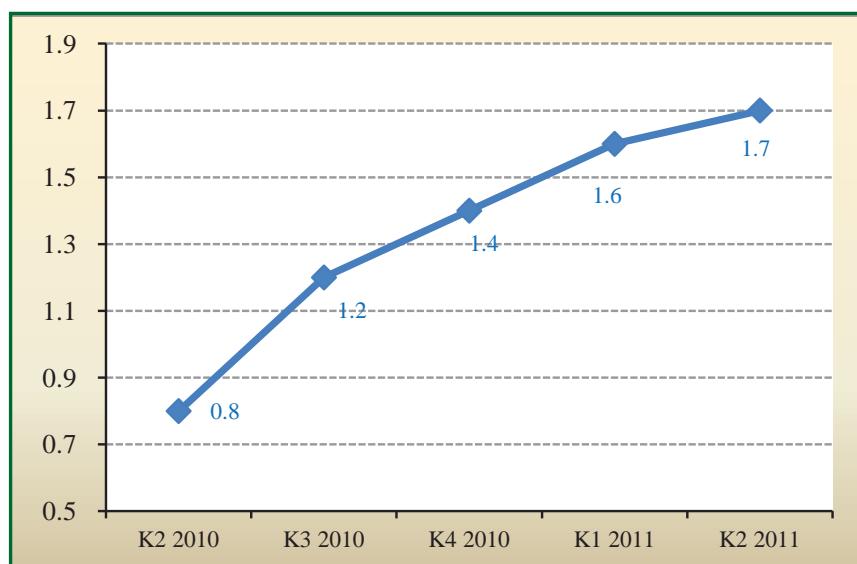
u istom periodu ostala bez 3.642 zaposlena. U RS su u septembru radila 237.923 lica, dok je u istom periodu 2010. bilo zaposleno 247.388. Najveći broj zaposlenih radi u upravi i odbrani, te obaveznom socijalnom osiguranju, i to 22.550 radnika, a u odnosu na prošlu godinu broj zaposlenih u ovim oblastima povećan je za oko 200. Veliki broj ljudi zaposlen je i u oblasti obrazovanja i to 20.152, a u odnosu na 2010. godinu, broj radnika u ovoj oblasti smanjen je za oko 500 (Izvor: Republički zavod za statistiku). Dugoročnije gledano, pad zaposlenosti (prije svega u privatnim preduzećima) ima za rezultat smanjenje poreske osnovice što naravno dovodi do pada prihoda (a prihodi su bili osnovni razlog uvođenja ove mjere). Kompletan analizu efekata ovih mjeru moguće je naći u Kvartalnom ekonomskom monitoru br. 4.

Blagi rast BDP-a, ali i siromaštva

Podaci za 2011. godinu govore o minimalnim pozitivnim stopama rasta ekonomske aktivnosti u RS, koje nisu bile dovoljne da dovedu proizvodnju na nivo iz perioda prije krize. Ovaj usporen oporavak je u velikoj zavisnosti od razvoja događaja u okruženju i EU, a koji će nastaviti da definiše pravac kretanja u 2012. godini. Zavisnost RS u odnosu na inostranstvo ogleda se i kroz "uvezenu" inflaciju hrane i goriva, koja je dodatno pogoršala položaj socijalno ugroženih kategorija stanovništva. Podaci o porastu broja nezaposlenih, penzionera i lica u stanju socijalne potrebe upućuju na potrebu sprovođenja dubokih reformskih procesa

Minimalan ekonomski rast

Stope realnog rasta BDP RS, u %

Nakon pada ukupne ekonomske aktivnosti RS u 2009. od 3,0%, uslijedio je njen skroman oporavak u 2010. od 0,8%, a koji je prisutan i od početka 2011. godine. Iako je BDP u drugom kvartalu 2011. godine, snažno predvođen ekspanzijom sektora vađenja ruda i kamena (+14,2%), porastao za 1,7%, dinamika njego-

vog rasta daleko zaostaje za onom iz pretkriznog perioda. Očigledno je da velika negativna amplituda ekonomskog rasta u periodu eskalacije krize, zahtjeva duži vremenski horizont za prilagođavanje domaće ekonomije, te dostizanja pretkriznih stopa ekspanzije. Međutim, sve naglašenija kriza javnih dugova u SAD i zemlji-

jama EU, kao i usporavanje ekonomskog rasta koje je već evidentno, predstavljaju rane znakove upozorenja na mogući nadolazak drugog talase krize. Za razliku od prvog talasa koji je svoje korijene vučao iz privat-

nog sektora, generator novog talasa krize jeste javni sektor, što u velikoj mjeri otežava proces njenog, eventualnog saniranja i prevazilaženja. Recentna ekonomska kriza pokazala je sve slabosti domaće privrede, među kojima se naročito izdvaja neravnotežni ekonomski rast zasnovan na potrošnji i visokom deficitu platnog bilansa, što je dugoročno neodrživo. U okolnostima kada domaća ekonomija još osjeća posljedice globalne ekonomske erozije, poput visoke nezaposlenosti, neravnomjernog industrijskog oporavka, budžetskih debalansa i sl., eskalacija novog talasa krize dodatno bi pogoršala ukupna društveno-ekonomska kretanja u RS.

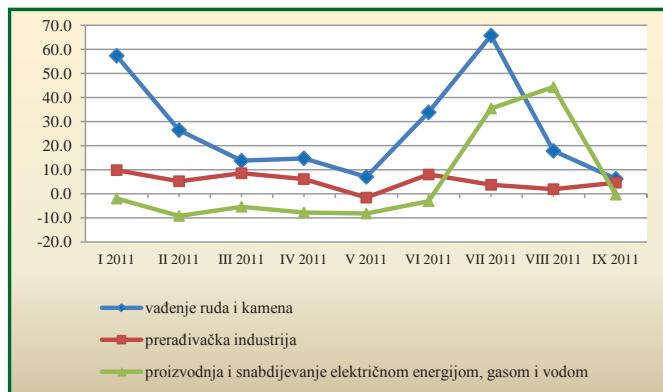
Pogoršavanje prognoza
Prema projekcijama Evropske centralne banke, iz septembra 2011, ekonomski rast u zemljama članicama evrozone u 2011. godini kretće se u rasponu od 1,4% do 1,8%, što predstavlja pogoršanje u odnosu na projekcije iz juna kada je očekivano da će rast iznositi između 1,5% i 2,3%.

Amplituda pada

Nakon rasta od 6,2% u 2008, BDP RS se u 2009. godini smanjio za 3,0%, što predstavlja amplitudu negativne promjene stope rasta od 9,2 procentna poena.

Relativni oporavak industrijske proizvodnje

Rast industrijskih područja RS u 2011, u %

Industrijski rast predstavlja značajnu okosnicu ukupnog ekonomskog rasta RS. Fizički obim industrijske proizvodnje, u periodu I - IX 2011. godine, rastao je po stopi od 6,8% i bio je snažno predvođen ekspanzijom sektora vađenja ruda i kamena od 24,1%. I pored značajnih rezultata koje su izvozno orijentisani sektori ostvarili od početka 2011. godine, fizički obim proizvodnje u istima značajno zaostaje za onim od prije krize. Tako je međugodišnji rast tekstilne industrije od 23,6% (bez proizvodnje odjevnih predmeta), drvne od 15,6% i metalne industrije od 4,0%, bio nedovol-

jan da bi neutralisao negativne rezultate koje su ostvarili u periodu globalne recesije, s obzirom na to da je samo u prvih devet mjeseci 2009. godine prosječni pad ovih sektora iznosio preko 27%.

Uprkos značajnim potencijalima za intenzivni razvoj i unapređenje poljoprivredne proizvodnje ko-

Prosjek poljoprivrednog zemljišta po glavi stanovnika u RS iznosi 0,7 ha, što znatno premašuje prosjek na nivou BiH od 0,51 ha i EU od 0,35 ha.

jima dodatno pogoduje povoljna globalna konjunktura u pogledu nivoa cijena i obima potražnje za hranom, domaća prehrambena industrija pokazala se izuzetno neotpornom na agresivnu inostranu konkurenkciju. Njena nekonkurentnost posljedica je niskog nivoa efikasnosti i produktivnosti, te tehnološkog zaostajanja. Nizak stepen zaštite domaćih proizvođača od uvoza proizvoda koji imaju puno veću podršku matičnih država (kroz različite vidove subvencija), takođe ne doprinosi poboljšanju stanja u poljoprivredi RS. U takvim okolnostima, kontrakcija u proizvodnji hrane u RS koja je u prvih devet mjeseci iznosila 5,7%, bila je kompenzirana istovremenim rastom uvoza prehrambenih proizvoda od 7,7%.

U RS postoje značajne tržišne niše koje bi se, umjesto iz uvoza, moglo efikasno zadovoljiti iz domaće proizvodnje (prehrambena industrija, odjeća i obuća, proizvodnja namješta i sl.). U svakom slučaju, tome ne pogoduje trend intenzivne deindustrializacije i smanjenja značaja kapitalno intezivnih grana za ukupnu privrednu strukturu.

U prvih devet mjeseci 2011. godine, ukupna industrijska proizvodnja BiH bila je veća za 6,9%. U istom periodu, sektor vađenja ruda i kamena rastao je po stopi od 20,7%, preradivačka industrija 5,5% i električna energija 4,4%.

Zašto nas investitorи zaobilaze?

U prethodnom periodu je izostao značajniji prлив stranih ulaganja. Tako je ukupno stanje SDI u BiH na kraju 2010. godine iznosilo 9,54 milijarde KM (Izvor: Centralna banka BiH), dok je, prema podacima Vijeća stranih investitora u BiH, njihov prлив u prvom polugodištu 2011. godine iznosio svega 65

miliona KM ili 19,5% manje u odnosu na isti period prošle godine. Kao najčešći razlozi zbog kojih strani investitori zaobilaze domaću ekonomiju istaknuti su politička i ekonomска nestabilnost, neefikasnost poreske administracije i visok nivo korupcije na svim nivoima i društvenim segmentima.

Prema Forbsovoj listi od zemalja u regionu atraktivnije uslove poslovanja od BiH (83. mjesto) imaju Slovenija, koja se nalazi na 25 poziciji, Makedonija na 35, Hrvatska na 41, Crna Gora na 53 i Albanija na 64.

SDI u BiH, po godinama, u milionima KM

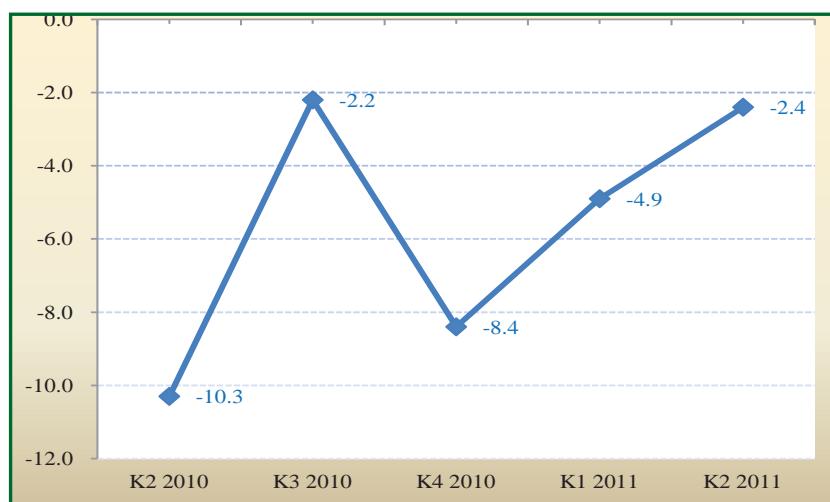

Stanje i perspektive poslovnog ambijenta predstavljaju jednu od primarnih odrednica atraktivnosti ekonomije za nova ulaganja. Nažalost, na ovogodišnjoj Forbsovoj listi

zemalja prema uslovima poslovanja, među 134 zemlje, BiH se pozicionirala na visokoj 84 poziciji, a od zemalja u regionu iza nje se nalazi još samo Srbija, na 93 poziciji.

Građevinarstvo i dalje u padu

Stopa realnog rasta građevinarstva RS, u %

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Skroman pad vrijednosti izvršenih građevinskih radova samo je djelimično usporio kontrakciju ukupne građevinske aktivnosti RS. Naime, u prvih devet

mjeseci 2011. godine, vrijednost izvršenih radova bila je manja za 3,1%, dok je broj angažovanih radnika na gradilištu smanjen za čak 13,2%.

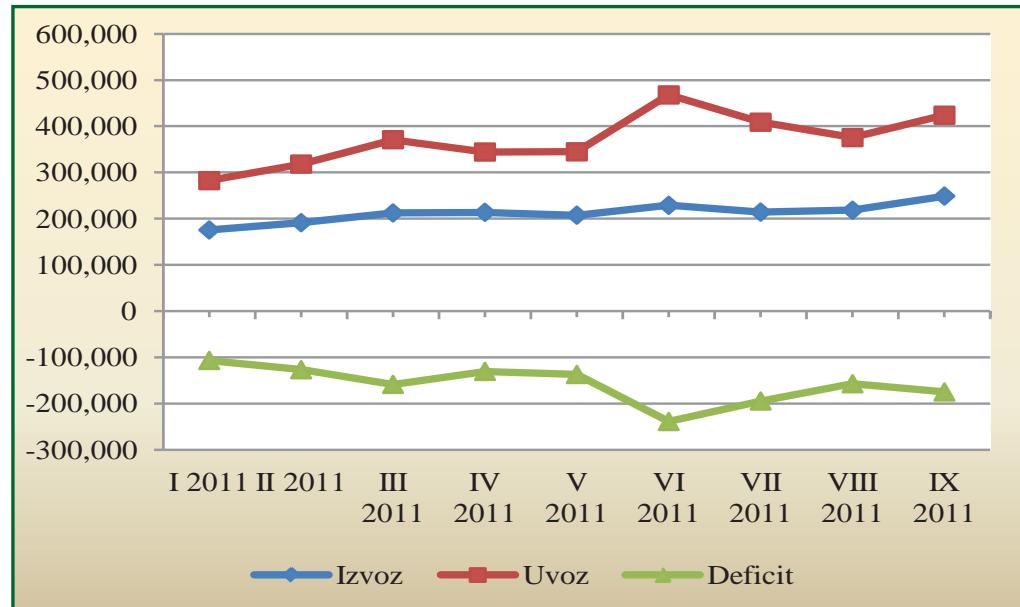
nivo građevinske aktivnosti neposredno korespondira sa obimom kreditne aktivnosti privrede i stanovništva. Tako je ukupni rast građevinarstva

RS u 2008. godini, kao godini građevinskog buma, od 18,8% istovremeno bio praćen snažnom ekspanzijom stambenih kredita od 17,0%, odnosno dugoročnih kredita privredi od 25,0%. S druge strane, u prvom kvartalu 2011, pad građevinske aktivnosti od 4,9% bio je praćen više nego skromnim rastom stambenih kredita od 0,7%, odnosno dugoročnih kredita privredi od svega 3,0%

U vezi sa prethodnim može biti zaključeno da bez snažnijeg rasta ukupne ekonomske aktivnosti i sa njime povezanog rasta nivoa životnog standarda stanovništva, te poboljšavanja poslovnih rezultata privrede ne možemo računati na znatno bolje dane za građevinarstvo RS.

Koliko smo uvozno zavisni?

Spoljnotrgovinska aktivnost RS, u 000 KM

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Od početka godine, ukupna spoljnotrgovinska razmjena RS nastavila je da raste po visokim stopama. Tako je, u prvih devet mjeseci 2011. godine, izvoz RS rastao po stopi od 18,1%, odnosno uvoz po stopi 12,2%. Stopa pokrivenosti uvoza izvozom iznosila je 57,3% što je za 3,6 procentna poena bolja pokrivenost u odnosu na 2010. godinu. Svjetska ekonomska kriza dodatno je naglasila slabosti domaćeg izvoza koje proizilaze iz visokog stepena specijalizacije i nedovoljne geografske diversifikacije. Tako se globalni ekonomski zastoj negativno reflektovao na izvoz sirovina, kao najznačajnijeg RS robnog brenoda, koji je u toku 2009. gotovo prepovoljen. U međuvremenu, početak rada Rafinerije u Brodu afirmisao je mineralna goriva kao dominantni izvozni (oko 25%), ali i uvozni proizvod RS (preko 30%).

Domaći prerađivački kapaciteti se sve više koriste za doradu i finalizaciju uvoznih poluproizvoda. Tako je, u prvih devet mjeseci 2011. godine, izvoz nakon unutrašnje obrade učestvovao sa 32,6% u strukturi ukupnog izvoza RS. Međutim, i

pored toga, RS je visoko uvozno zavisno društvo s obzirom na to da samo uvoz proizvoda široke potrošnje, u strukturi ukupnog uvoza, učestvuje sa 22%. U narednom periodu postoji realna opasnost da se nestabilnost u evrozoni, koja je inicirana po-

sljedicama dužničke krize, kao i neujednačeni ekonomski rast unutar EU, negativno reflektuju na nivo izvozne potražnje za domaćim proizvodima, a posredno i na realni i finansijski sektor RS (pad potražnje, rastuća nelikvidnosti i sl.).

Polovina građana na rubu egzistencije

Broj nezaposlenih lica u RS

Izvor: Zavod za zapošljavanje RS

Ukupna društveno-ekonomска kretanja u RS opterećena su problemom visoke nezaposlenosti. Tako je broj nezaposlenih, u prvih osam mjeseci 2011. godine, porastao za 2,8%, te se, na kraju avgusta, na evidenciji Zavoda za zapošljavanje

RS nalazilo ukupno 149.765 lica. Anketna stopa nezaposlenosti sa 20,5% u 2008. povećala se na

Broj visokoobrazovanih lica u Srbiji iznosi 6,5%, Makedoniji 7,5%, Hrvatskoj 15%, Sloveniji 22%, prosjek EU preko 20%, a u RS samo 3,6%

24,5% u 2011. godini. U istom periodu stopa zaposlenosti je smanjena sa 37,3% na 36,1%.

formalno obrazovanje. I oni koji poseduju formalno obrazovanje nemaju odgovarajućih praktičnih znanja.

Nepovoljna obrazovna struktura stanovništva predstavlja jedan od primarnih generatora visoke nezaposlenosti, ali i ograničavajući faktor za njeno dugoročno saniranje. Tako je svega 3,6% stanovništva RS visoko obrazovano, dok 24,6% lica starijih od 35 godina ima samo osnovnu školu, a 5% nema nikakvo

Kao neposredna posljedica rasta nezaposlenosti, smanjenja životnog standarda i sve naglašenijeg raslojavanja stanovništva, broj siromašnih u RS raste iz dana u dan. Ovaj nepovoljni trend prijeti da eskalira u socijalni problem sa više značnim posljedicama po društveno-ekonomsku stabilnost RS.

Prema podacima Svjetske banke, broj siromašnih osoba u BiH, samo u 2010. godini, povećao se za 20%, dok preko 50% stanovnika živi na rubu egzistencije.

Opasnost od širenja sive ekonomije

Vrijednost prosječne neto plate u RS, u periodu januar - avgust 2011. godine, od 809 KM realno je stagnirala. Na taj način, inflatorna ekonomija anulirala je njen nominalni rast od 3,7%. U istom periodu, kao neposredna posljedica povećanja poreza i doprinosa na zarade, bruto plata je porasla za 10,8%. U grupi najlošije plaćenih sektora, pored ugostiteljstva (549 KM) i građevinarstva (585 KM), kao radno intenzivnih sektora, nalazi se i prerađivačka industrija (572 KM) kao visoko akumulativni sektor. Međutim, nivo prosječne plate u prerađivačkoj industriji

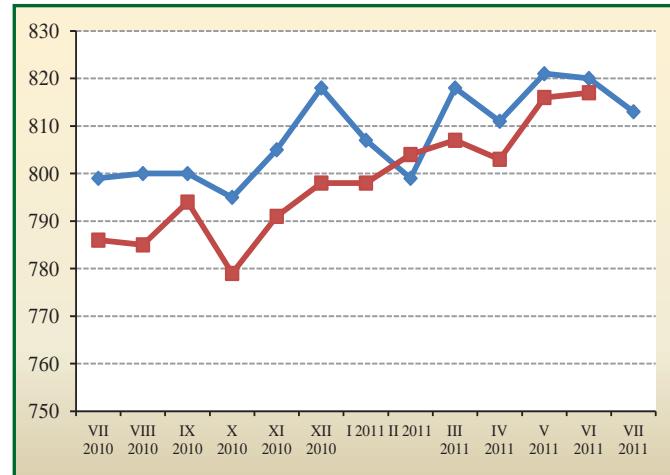
neposredna je posljedica izuzetno nepovoljne strukture u kojoj dominira primarna prerada na kojoj je angažovana radna snaga sa niskom stručnom spremom. S druge strane, finansijski sektor (1.259 KM) predvodi grupu najbolje plaćenih sektora u RS, a slijedi ga državna uprava (1.061 KM) i zdravstveni i socijalni rad (1.030 KM).

RS, kao i većinu zemalja u regionu, muči visoko učešće ne-formalne ekonomije u ukupnoj ekonomiji. **Nedavnjim ukidanjem neoporezivog dijela dohotka, te povećanjem poreza i doprinosa stvoren je**

Procijenjeni obim sive ekonomije u BiH u 2008. godini iznosio je 26,52% BDP-a i to: RS - 20,52%; FBiH - 29,67%; Brčko distrikt - 29,22%.

Izvor: Rajko Tomaš "Siva ekonomija u Bosni i Hercegovini", Banjaluka 2009.

Prosječna neto plata u RS i BiH, u KM

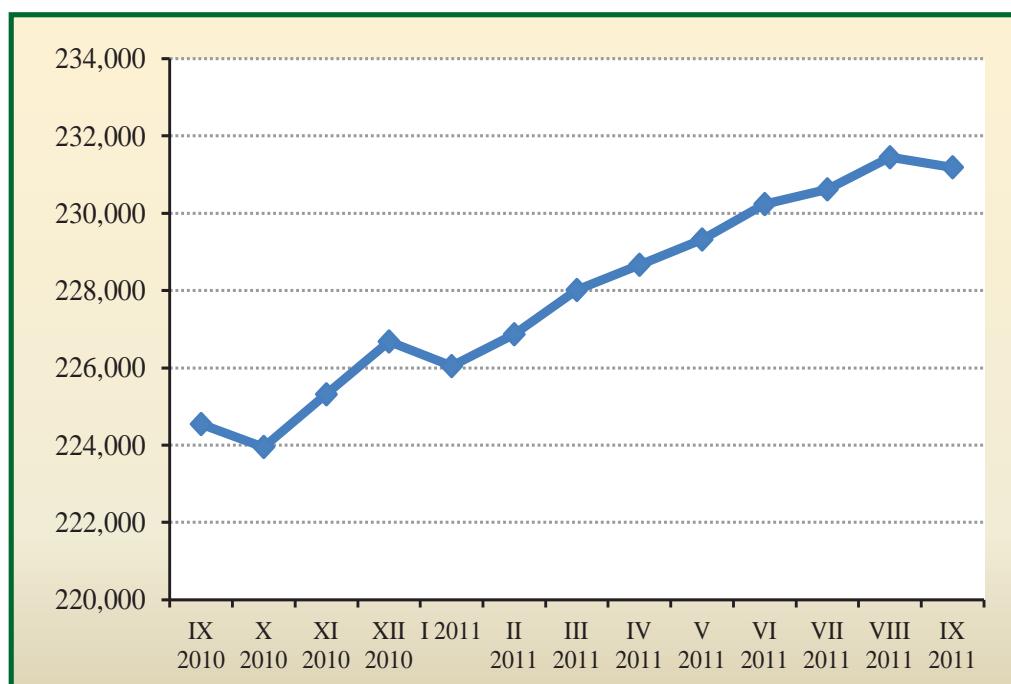
Izvor: Republički zavod za statistiku RS i Agencija za statistiku BiH

ambijent u kojem postoji realna opasnost da se značajni dio ekonomске aktivnosti iz legalne zone preseli u sivu zonu. Međutim, ono što je neophodno domaćoj ekonomiji, čak i u okolnostima značajnih "fiskalnih naprezanja" jeste prerađivačka poreskog tereta, u smislu

lu povećanja poreza na potrošnju uz istovremeno smanjenje fiskalnog opterećenja rada. Na ovaj način, bio bi podstaknut inverzni proces, odnosno značajni dio ekonomске aktivnosti bi se preselio iz sive u legalnu zonu, što bi se pozitivno reflektovalo na nivo ukupne ekonomске aktivnosti.

Penzioner - sve brojnija populacija

Broj penzionera u RS

Izvor: Fond PIO RS

Penzioneri su jedina populacija u RS koja ima pozitivni prirast, što se, naravno, negativno odražava na privredu. Naime, procijenjeni broj stanovnika u RS u 2010. godini manji je za 0,15% u odnosu na njihov broj u 2009., broj zaposlenih u

martu 2011. u odnosu na septembar prethodne godine (*podatke o broju zaposlenih objavljaju dva puta godišnje, i to 31.3. i 30.9.*) smanjen je za 3,0%, dok se ukupni broj penzionera, u prvih devet mjeseci 2011. povećao za 2,0% i

dostigao brojku od 231.190 lica. Uprkos permanentnom povećanju broja korisnika penzija, njena prosječna vrijednost nominalno se održava na nivou od 321 KM ili 39,5% prosječne neto plate iz septembra.

Penzionerska populacija predstavlja jednu od najugroženijih socijalnih grupa u RS, koja, najvećim dijelom nije u stanju da održi nivo standarda dostoјnog čovjeku. Višegodišnja praksa pristupa djelimičnom rješavanju problema nezaposlenosti kroz dokup penzionog staža i penzionisanje radnika u produktivnim godinama, samo je privremeno sanirala probleme u socijalnoj sferi, produbljujući one u penzionom sistemu.

Međutim, zakonodavac očekuje da će novim Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju i Zakonom o pravima boraca stvoriti preduslove za očuvanje dugoročne finansijske stabilnosti Fonda PIO, postizanje socijalne ravnopravnosti, te povećanje standarda penzionera i to posebno onih kategorija koje su to pravo stekle na osnovu punog staža osiguranja. Vrijeme pred nama pokazaće da li će ovo biti ostvareno.

I inflacija iz uvoza

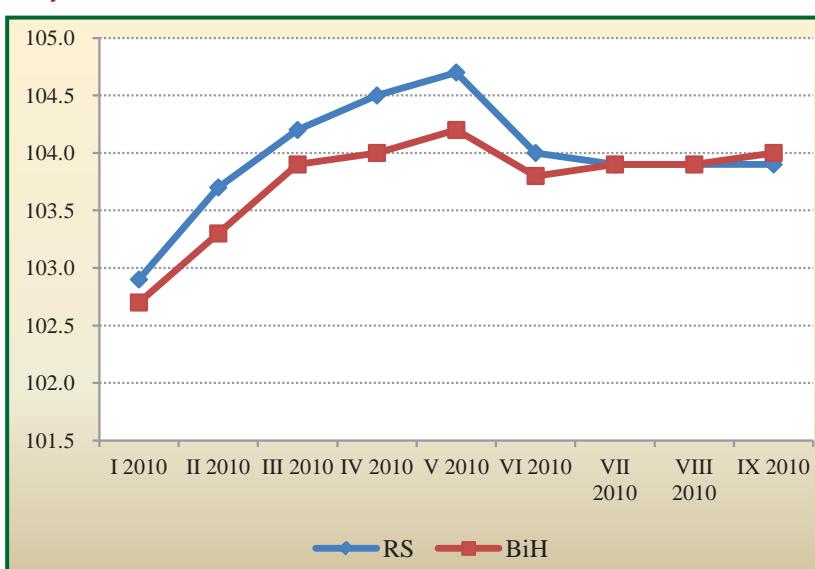
Od početka 2011. godine opšti nivo cijena u domaćoj ekonomiji nalazio se pod dejstvom eksternih faktora, odnosno rasta cijena hrane i energenata na svjetskim tržištima. Tako je, u prvih devet mjeseci, inflacija u RS iznosila 3,9%, a na nivou BiH, 3,7%.

Rast cijena u kategorijama hrana i bezalkoholna pića (+5,8%) i alkoholna pića i duvan (+7,9%) u značajnoni mjeri opredijelio je opšti nivo cijena u RS, dok se rast cijena energenata na svjetskim tržištima reflektovao i na nivo cijena u kategoriji prevoz (+9,3%).

Sistem administrativno utvrđenih cijena takođe predstavlja značajni izvor inflatornih pritisaka u RS. Naime, kroz ovaj sistem, država nastoji da efikasno mobilise što više sredstava za finansiranje svojih potreba i/ili za postizanje normalnog funkcionsanja

svojih monopola. Na tom

Inflacija u RS i BiH

Izvor: Republički zavod za statistiku RS i Agencija za statistiku BiH

porasle su za 10,4%, vode i drugih komunalnih usluga za 14,5%, električne energije za 1,8%.

Urađene prve dokapitalizacije finansijskih institucija javnim sredstvima IRB RS

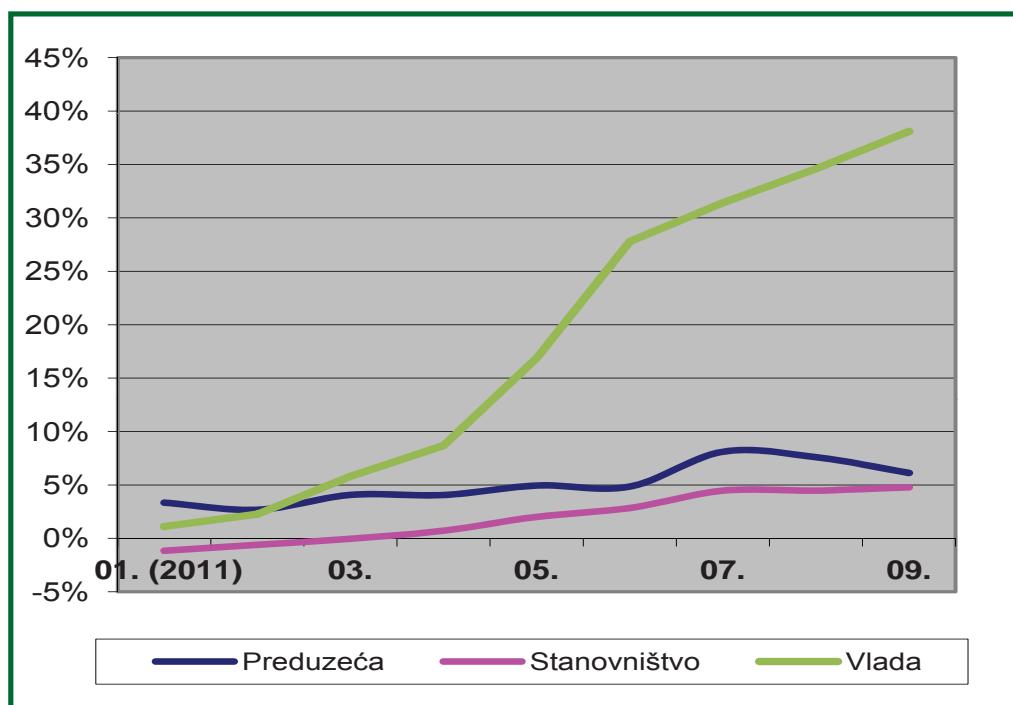
U 2011. godini je došlo do značajnog porasta povezanosti između javnog i finansijskog sektora u RS. S jedne strane, sektor vlade je za samo devet mjeseci povećao svoje zaduženje prema bankarskom sektoru RS za više od trećinu, dok je s druge strane IRB RS uradila dokapitalizaciju dvije banke i jedne osiguravajuće kuće.

Vlada postaje sve važniji bankarski klijent

Sektor vlade je zabilježio ubjedljivo najbrži rast kreditnog zaduživanja u 2011. godini. Prema podacima Centralne banke BiH plasmani banaka RS prema sektoru vlade porasli su za 119 miliona KM ili cijelih 38% za prvi devet mjeseci 2011. godine! To znači da je javni sektor za nepunih godinu dana povećao svoje zaduženje prema bankarskom sektoru RS za više od trećinu u odnosu na ukupan dug prema tim bankama iz svih prethodnih godina. Ovi podaci svakako jesu odraz teške fiskalne pozicije javnog sektora i potrebe za obezbeđivanjem značajnih dodatnih sredstava. Ali oni takođe pokazuju i da bankarski sektor trenutno najviše preferira javne institucije kao klijente.

Plasmani preduzećima porasli su za 6%, a stanovništvu za 5% u istom periodu, što na prvi pogled sugerira da je došlo do određenog oživljavanja kreditne aktivnosti i u ovim sektorima. Međutim, značajan dio rasta dugoročnih kredita odnosi se na reprogramiranje kredita u realnom sektoru, a ne na nove investicije dok

Plasirani krediti po glavnim sektorima u RS (promjena u odnosu na 31.12.2009)

Izvor podataka: Centralna banka BiH

Dokapitalizacija finansijskih institucija sredstvima IRB RS

su kroz kratkoročne kredite preduzeća pokušala podmiriti svoje potrebe za likvidnošću. U prethodnim brojevima "Ekonomskog monitora" smo dosta govorili o značaju oživljavanja kreditne funkcije banaka za ekonomski oporavak, uzimajući u obzir hronični nedostatak likvidnosti preduzeća i negativan investicioni i potrošački ciklus.

Kupovinom emitovanih akcija fondovi kojima upravlja IRB RS postali su vlasnici 14,3% Balkan Investment banke, 19,6% Bobar banke, kao i 49,9% "Aura" osiguranja. Kupovinom ove vrste akcija IRB RS nije obezbijedila automatsko pravo na učešće u upravljanju ovim institucijama,

ali je zadržala pravo da konverte prioritetne akcije u akcije s pravom glasa. S druge strane, prioritetne akcije bi trebalo da garantuju IRB RS minimalnu dividendnu stopu u iznosu od 8%, ali ne treba zaboraviti da ulaganje u institucije finansijskog sektora u ovom trenutku

predstavlja izuzetno rizično ulaganje. To potvrđuje i činjenica da je IRB RS otkupila kompletну emisiju akcija Bobar banke, koja je bez uspjeha okončala prethodni pokušaj emisije akcija iz 2009. godine, kada se IRB RS još nije bavila tim poslom.

Inače, IRB RS je u otkup akcija i obveznica finansijskog sektora ušla po nalogu Narodne skupštine RS i Vlade RS. Prema izjavama iz Vlade RS, osnovna svrha dokapitalizacije banaka jeste „kapitalno jačanje finansijskih institucija sa ciljem podsticanja nastavka kreditne aktivnosti“. Međutim, ovdje se postavlja jedno ozbiljno sistemsko pitanje o upravljanju rizicima. Da li jedna institucija u državnom vlasništvu, u ovom slučaju IRB RS, treba da radi dokapitalizaciju banaka preko

IRB RS je u otkup akcija i obveznica finansijskog sektora ušla po nalogu Narodne skupštine RS i Vlade RS. Prema izjavama iz Vlade RS, osnovna svrha dokapitalizacije banaka jeste kapitalno jačanje finansijskih institucija "sa ciljem podsticanja nastavka kreditne aktivnosti".

kojih istovremeno plasira svoje kreditne linije? Poznato je da finansijski rizik za plasmane sredstava iz privatizacije "Telekoma" snose poslovne banke, tj. da one garantuju IRB RS otplatu povučenih kredita. Znamo i da dokapitalizacijom banke povećavaju stopu adekvatnosti kapitala, tj. ispunjavaju zakonsku obavezu o pokriću rizika. Prema tome, dokapitalizacija može motivisati banke da povećaju svoju izloženost riziku kroz plasmane sredstava IRB RS u nekvalitetne projekte, a da istovremeno koriste sredstva

IRB RS za pokrivanje tog rizika. Ulazeći u vlasničku strukturu ovih banaka IRB RS faktički preuzima dio tih rizika.

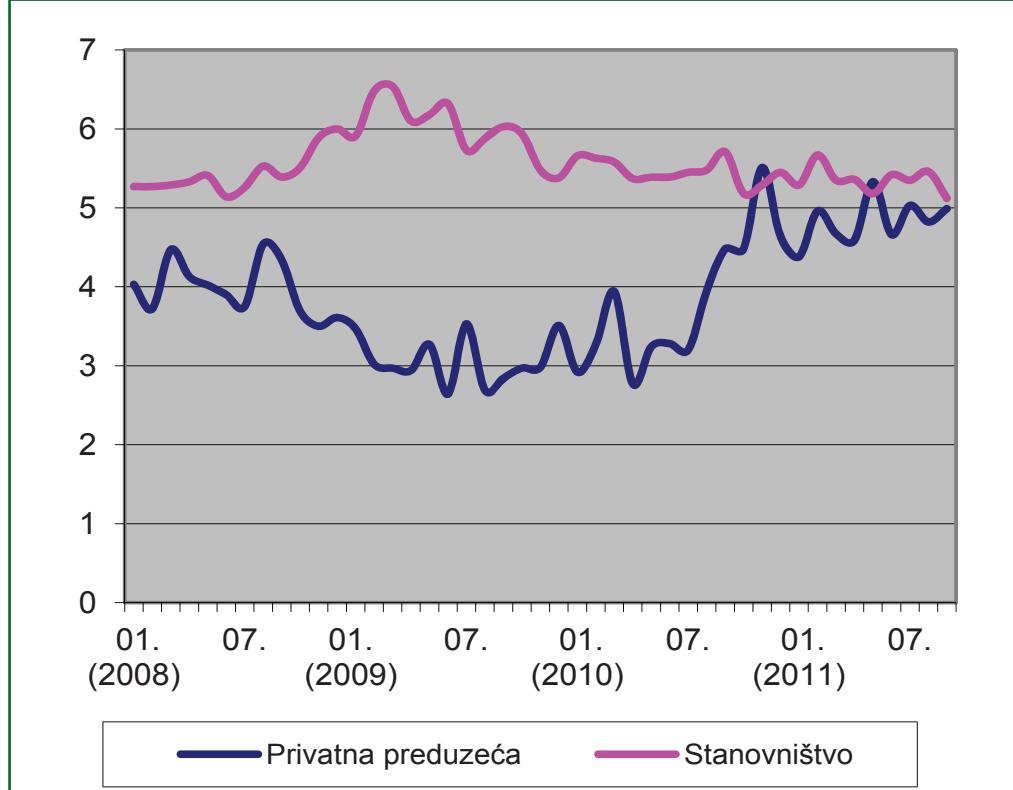
Drugo pitanje koje može biti otvoreno jeste da li IRB RS uopšte treba da radi dokapitalizaciju banaka i drugih finansijskih institucija koje su, prema riječima predstavnika Vlade RS, finansijski stabilne? Zemlje na Zapadu koje su radile takve operacije su to činile u trenućima kada su banke bile pred kolapsom. Prema tome, ulazak države u banke je značio da se

radi o spasavanju tih banaka, a obično su takve aktivnosti bile praćene nizom veoma strogih i preciznih uslova prema bankama (uzmimo primjer Švedske). U tom smislu, dokapitalizacija banaka bi trebalo da bude posljednja opcija za banku kada ona više nije u stanju da se finansira na tržištu, ali bi takva dokapitalizacija morala imati veoma stroge i detaljne zahtjeve da bi bilo osigurano da banke ne potežu olako za ovim izvorom i time uzimaju sredstva koja bi mogla da budu korištena za druge namjene. Ostaje nejasno kako će biti osigurano da urađene dokapitalizacije u RS obezbijede porast kreditnih plasmana (koji je naveden kao osnovni cilj dokapitalizacije) ako to nigdje nije formalno definisano i ugovoren.

Porast bankarske kamatne marže u sektoru preduzeća

Kamatna marža po sektorima (kamatna marža je računata kao razlika između prosječne kamatne stope na dugoročne kredite sa valutnom klauzulom i prosječne kamatne stope na oročene štedne depozite u stranoj valuti)

Posmatrajući kretanje kamatnih marži primjetan je porast marže koju su banke ostvarivale u poslovanju sa preduzećima. Osnovni uzrok ovome je brži pad pasivnih kamatnih stopa na depozite preduzeća u odnosu na pad aktivnih kamatnih stopa na kredite preduzećima. Tako je prosječna kamatna stopa na oročene i štedne depozite preduzeća u stranoj valuti spala sa 4% u januaru 2008. godine na 2,5% u avgustu 2011. U skladu s tim, primjetan je i trend pada depozita preduzeća, a porast depozita stanovništva. Samo u prvoj polovini 2011. go-

Izvor podataka: Centralna banka BiH

dine zabilježen je pad depozita preduzeća od -6%, a porast depozita stanovništva od +6%.

Ovdje je očigledna veća fokusiranost banaka na privlačenje depozita stanovništva, koji sa

učešćem od 41% u kupnim depozitima predstavljaju daleko najveći segment.

Spor oporavak u Federaciji

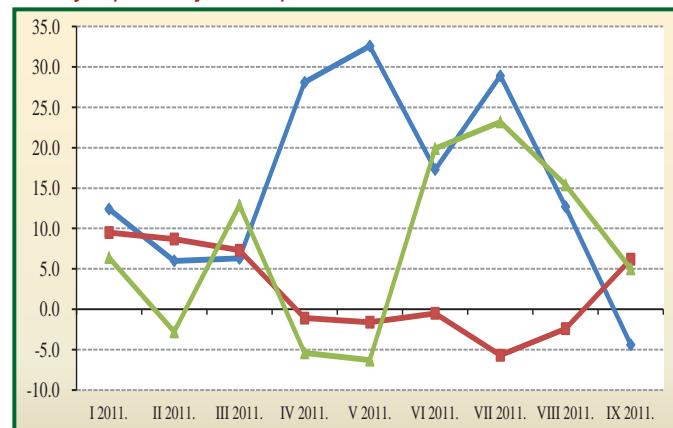
Porast industrijske proizvodnje u 2011. godini je posljedica oporavka od velikog pada iz prethodne dvije godine, dok je novih investicija bilo jako malo. Slično kao u RS, ovaj postepeni oporavak, u svjetlu minimalne kreditne aktivnosti bankarskog sektora, nije bio dovoljan da neutrališe negativne trendove na tržištu rada. Porast inflatornih kretanja uticao je na stagnaciju kupovne moći prosječne plate u Federaciji i povećao pritisak na socijalno ugrožene kategorije stanovništva

Industrijska proizvodnja u porastu

U prvih devet mjeseci 2011. godine ukupna industrijska proizvodnja u FBiH, snažno predvođena ekspanzijom sektora vađenja ruda i kamena od 17,5%, bila je veća za 4,8%. U istom periodu pad proizvodnje kapitalnih proizvoda (-2%), trajnih proizvoda za široku potrošnju (-7,5%), te blagi rast proizvodnje u području netrajnih proizvoda za široku potrošnju (+2,4%) upućuju na veoma nisku investicionu aktivnost sektora privrede i stanovništva, te više nego skroman oporavak životnog standarda u FBiH.

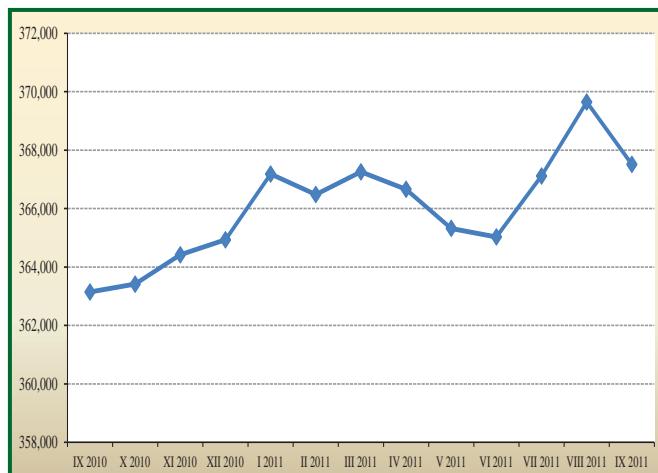
Održivost i intenziviranje dinamike industrijskog rasta uslovljena je daljim razvojem situacije u EU i evrozoni, nivoom privredne aktivnosti u zemljama regionala, kao i potpunim oporavkom domaće potrošnje.

Industrijska proizvodnja u FBiH, po sektorima

Izvor: Federalni zavod za statistiku FBiH

Broj nezaposlenih lica u FBiH

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje FBiH

Nezaposlenost se povećala

Od početka 2011. godine korpus nezaposlenih u FBiH povećan je za gotovo 1%, te je, na kraju septembra, brojao 367.512 lica. U uslovima postojanja značajnih fiskalnih ograničenja koja se negativno reflektuju na prihodovnu stranu budžeta Federacije, kantona i fondova socijalne sigurnosti, trend kontinuiranog rasta broja nezaposlenih lica generiše dodatni pritisak na socijalni sistem i to kroz povećanje sredstava neophodnih za njihovo zbrinjavanje. Spor oporavak privatnog sektora, odnosno onih grana koje su u periodu eskalacije ekonomske krize otpustile najviše radnika, u značajnoj mjeri uticao je na trendove na federalnom tržištu rada. U takvim okolnostima, anketna stopa nezaposlenosti u 2011. (29,2%) dodatno je pogoršana u poređenju sa stopom iz 2010. godine (29,1%).

Kupovna moć pod udarom inflacije

Globalni trend rasta cijena hrane i nafte snažno je oblikovao dinamiku inflacionih kretanja u FBiH. Tako je u periodu I - IX 2011. godine, predvođen rastom cijena u kategorijama hrana i bezalkoholna pića i prevoz od po 7,1%, opšti

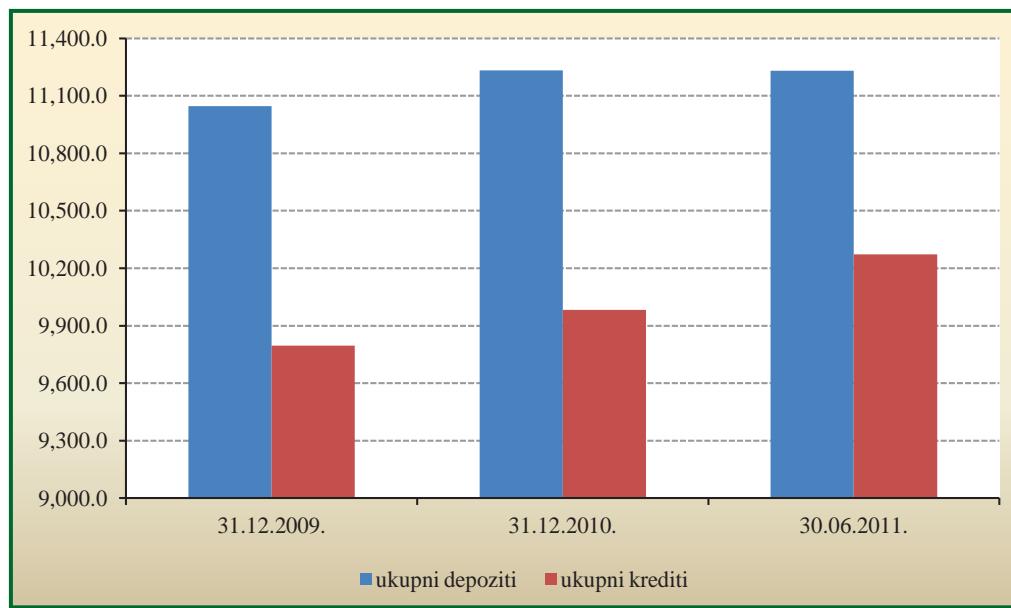
nivo cijena bio viši za 3,7%. Nedostatak domaće primarne i sekundarne poljoprivredne proizvodnje, kao i velika zavisnost za uvoznim energentima, učinili su domaću ekonomiju osjetljivom na globalna ekonomska i geopolitička kretanja. Na

taj način, i u narednom periodu uvozna komponenta domaće inflacije predominantno će uticati na opšti nivo cijena u Federaciji, kao, u ostalom i u BiH u cjelini. Prosječna neto plata u septembru 2011. godine iznosila je 820 KM, te je ostala gotovo nepromi-

jenjena u odnosu na njenu vrijednost iz decembra prošle godine. Međutim, inflatorna ekonomija istopila je efekat nominalne stagnacije vrijednosti prosječne zarade, istovremeno smanjujući nivo realne kupovne moći stanovništva.

Blagi rast bankarskog sektora

Ukupni krediti i depoziti u FBiH, u milionima KM

Izvor: Agencija za bankarstvo FBiH

Zaustavljanje negativnih ekonomskih kretanja i umjereni oporavak realnog sektora uticali su na blagi rast bankarskog sektora FBiH od druge polovine 2010. godine. Ovaj pozitivni trend evidentan je i od početka 2011. godine.

Tako je kreditni prirast od 2,7 milijardi KM u prvih šest mjeseci 2011. godine, u kojem je sektor privrede učestvovao sa 70%, a sektor stanovništva sa 29%, rezultovao, na kraju juna, povećanjem ukupnih kredita za 3%. Međutim, umjerena kreditna

ekspanzija praćena je istovremenim pogoršanjem kvaliteta kreditnog portfolija, kroz rast učešća nekvalitetnih kredita. Ovaj trend posljedica je distorzije opšte kreditne sposobnosti koja, najvećim dijelom, potiče od naglašene nelikvidnosti privrede,

te niskog nivoa kupovne moći i životnog standarda stanovništva. U istom periodu vrijednost ukupnih depozita je gotovo stagnirala, dok su depoziti stanovništva, koji u strukturi depozita učestvuju sa gotovo 50% i predstavljaju najveći izvor finansiranja banaka u Federaciji, porasli za 3%. Smanjenje izdašnosti pojedinih kategorija fiskalnih prihoda uticalo je na kontrakciju depozita Vladinih institucija od 11%, te njihovo preusmjeravanje u tekuću budžetsku potrošnju.

S obzirom na to da banke sa sjedištem u evrozoni učestvuju sa gotovo 80% u strukturi ukupnog stranog kapitala (*u strukturi ukupnog kapitala, sa stanjem na dan 30.6.2011. godine, strani kapital učestvuje sa 82,6%*), razvoj dužničke krize u evrozoni koja lagano klizi u globalnu krizu likvidnosti opredjeliće buduće trendove u bankarskom sistemu Federacije.

Kongresni centar ZTC Banja Vrućica - idealno mjesto za vaše poslovne susrete

Savremeno opremljene sale za rad kapaciteta od 15 do 400 mesta

Bogati prateći sadržaji
(udoban smještaj,
wellness centar,
gastronomija)

BANJA VRUCICA
Zdravstveno turistički centar a.d.

www.banja-vrucica.com
marketing@banja-vrucica.com
+387 (0)53 410 030

Ranko Milić, predsjednik Unije udruženja poslodavaca RS, o prijedlozima ekonomске politike i budžeta RS za iduću godinu

Budžet RS za 2012. je dominantno potrošački

Ne samo da je nedovoljno novca predviđeno za podsticaj zapošljavanju nego je i ono malo usmjereni na oblike podsticaja koji sigurno, a pogotovo u ovim uslovima svjetske ekonomске krize ne mogu i neće dati dugoročne efekte nego će se nažalost svesti samo na stvaranje kratkoročnog privida o povećanom zapošljavanju, a konačan efekat neće biti ostvaren

Kako ocjenujete Prijedlog budžeta RS za 2012. godinu i koliko će velika izdvajanja za plate i socijalna davanja uticati na njegovu razvojnu komponentu?

MILIĆ: Prije svega se mora reći da se ovaj budžet ni u kom smislu ne može smatrati razvojnim. Naprsto on je dominantno potrošački i kao takav ne može odgovoriti zahtjevima u smislu razvoja. Ako se već na prvi pogled vidi da je učešće bruto plata preveliko

i iznosi nešto preko 38 odsto onda je nedvosmisleno jasno da između ostalog i tu treba tražiti rezerve za racionalniju prerašpodjelu budžetskih rashoda.

Smatrate li da se u budžetu predviđa malo novca na stawkama koje mogu podstićati zapošljavanje?

MILIĆ: Ne samo da je nedovoljno novca predviđeno za podsticaj zapošljavanju nego je i ono malo usmjereni na oblike

podsticaja koji sigurno, a pogotovo u ovim uslovima svjetske ekonomске krize ne mogu i neće dati dugoročne efekte nego će se nažalost svesti samo na stvaranje kratkoročnog privida o povećanom zapošljavanju, a konačan efekat neće biti ostvaren.

Vidite li prostor u budžetu za 2012. godinu da Vlada RS izdvoji više novca za stimulaciju privrede?

MILIĆ: Naravno, prije svega se to može i mora ostvariti kako racionalizacijama u javnoj potrošnji, tako i hrabrim, osmišljenim i nadasve strogo kontrolisanim zaduživanjem koje mora obezbijediti pokretanje svih segmenta privrede što će povratno imati za rezultat povećanje zaposlenosti, a samim tim i značajnije punjenje budžeta i fondova.

Očekujete li da će Vlada RS izaći u susret zahtjevima

privrednika za smanjenje stope doprinosa i vraćanje neoporezivog dijela plate?

MILIĆ: Iskreno i realno gledajući mislim da ne ili makar ne u cijelosti. Naime, činjenica je da je Vlada RS pritisnuta silnim zahtjevima određenih socijalnih grupa, koje opet opravdano očekuju dostojanstveniji tretman u finansijskom smislu. U takvim uslovima bilo bi nerealno u ovom trenutku i sa ovim nivoom zapošlenosti očekivati da se smanjuju stope doprinosa, što bi direktno dovelo u pitanje opstanak fondova. Što se tiče vraćanja neoporezivog dijela mislim da je to neophodno pogotovo ako imamo u vidu da su u okruženju pa čak i Federaciji BiH ova rješenja prisutna. Ovo bi u svakom slučaju imalo i dodatni efekat u popravljanju konkurentnosti naših preduzeća i na indirektan način podstaklo dodatno zapošljavanje.

Da li je, umjesto toga, bolje ići na povećanje stopu PDV-a s obzirom da mnogi ekonomisti smatraju da takva mjeru ima manje negativnih efekata od povećanja poreza na rad?

MILIĆ: Moglo bi se reći da je ova ideja zanimljiva, ali se mora imati na umu da je takođe opasno dodatno opterećenje osiromašenog stanovništva. Ova ideja po meni bi imala smisla ako bi se odnosila na luksuzne proizvode tipa cigareta, alkohola, dragocijenosti i slično, što je uostalom poznata praksa u većini evropskih ze-

malja. Bilo bi u svakom slučaju opasno brzopleto ući u ovu priču i proizvesti lanac novih posku-

pljenja sto bi bio atak na i onako ugrožen standard stanovništva.

Slažete li se sa idejama uvođenje progresivne stope na dohodak, poreza na luk-suz i povećanje stope poreza na dobit uz umanjenje osnovice za dio koji je otisao u investicije i povećanje broja zaposlenih?

MILIĆ: Iskreno ne. Uvođenje progresivne stope poreza na dohodak u uslovima neuređenog tržišta i ekonomije u cjelini bi samo dodatno otežalo poziciju

Umanjenje poreske osnovice poreza na dobit, za iznos izvršenih ulaganja u opremu i objekte za obavljanje djelatnosti, bi bila pozitivna poruka budućim investorima i potencijalno bi omogućilo povećano zaposljavanje

Imajući u vidu najnovija dešavanja u svjetskoj ekonomiji i bojazan od novog i jačeg talasa krize, mislim da bi uspjeh bio i očuvanje nivoa BDP-a na dostignutom nivou

onih koji realno iskazuju dohodak, a oni koji posluju polulegalno bi ostali posteđeni, tako da bi to u svakom slučaju u ovom momentu bilo destimulativno, a očekivani efekat bi izostao. Što se tiče povećanja stope poreza na dobit, svako njegovo eventualno povećanje bi destimulativno djelovalo na potencijalne strane investiture. S druge strane umanjenje poreske osnovice poreza na dobit, za iznos izvršenih ulaganja u opremu i objekte za obavljanje djelatnosti, bi bila pozitivna poruka budućim investitorima i potencijalno bi omogućilo povećano zaposljavanje.

Koliko je trenutni poslovni ambijent u RS podsticajan za privlačenje kapitala stranih investitora?

MILIĆ: Sve naprijed izrečeno govori o tome da poslovni ambijent u RS nije u potrebnoj mjeri podsticajan za privlačenje stranog kapitala, te je s toga neophodno ubrzano raditi na otklanjanju uočenih loših zakonskih rješenja.

Kako ocjenujete efikasnost administracije RS i da li ima potrebe za smanjenjem broja službenika u javnom sektoru?

MILIĆ: Nedvosmisleno je da je efikasnost administracije upitna. Neodgovorno bi bilo bez detaljnijeg uvida u stanje donositi zaključke, ali se u svakom slučaju efikasnost može poboljšati na dva moguća načina koji podrazumjevaju dovođenje broja izvršilaca na optimalan nivo, ili reorganizaciju u javnoj upravi u

smislu definisanja procedura i sprečavanju opstrukcija.

Vjerujete li da će se u 2012. ostvariti projekcije iz Nacrta ekonomске politike RS o rastu BDP-a od 2,5 odsto?

MILIĆ: Imajući u vidu najnovija dešavanja u svjetskoj ekonomiji i bojazan od novog

i jačeg talasa krize, mislim da bi uspjeh bio i očuvanje nivoa BDP-a na dostignutom nivou. U svakom slučaju postoje izvjesne šanse da se iskoristenjem mikro potencijala i mudrim potezima u oblasti razvoja obezbjede pretpostavke za značajniji rast BDP-a u narednim godinama.

Kakav je stav poslodavaca po pitanju stend-baj aranžmana BiH sa Međunarodnim monetarnim fondom?

MILIĆ: Kao što sam vec predhodno rekao naša ekonomija ne može ostvariti rast bez dodatnih zaduženja. Ono što je bitno je ne dozvoliti da se novim zadužnjima plaćaju stari dugovi, nego se ona moraju usmjeriti u one djelatnosti koje ce povuci za sobom i ostale segmente privrede i u kratkom periodu omogućiti značajno povećanje zaposlenosti i stvaranje pretpostavki da se dugovi vraćaju iz novostvorene vrijednosti.***

Tekuća ekonomска кретања у Србији

Privredni rast je u trećem tromesečju ove godine usporen usled prelivanja efekata drugog talasa finansijske krize na Srbiju. Projektovana stopa privrednog rasta za ovu godinu je smanjena sa 3% na 2%.

Kriza u evrozoni i usporavanje privreda zemalja EU uticali su i na usporavanje privrednog rasta u Srbiji. Kriza javnog duga u evrozoni uticala je na usporavanje privreda zemalja Evropske unije (EU), s tendencijom prelaska u privrednu recesiju. Budući da je rast privrede Srbije u prethodnom periodu uglavnom bio oslonjen na izvoz najvećim delom u zemlje EU - prvenstveno Nemačku i Italiju - usporavanje rasta ovih privreda izazvalo je i usporavanje rasta privrede Srbije. Tako je u trećem tromesečju ove godine otvaren međugodišnji rast od "svega" 0,7%, dok je ukupan rast BDP-a u prva tri tromesečja ove godine iznosio 2,2%. U 2011. godini glavni "pokretač" rasta BDP-a su bili rast investicione aktivnosti i neto izvoza, dok je rast finalne potrošnje bio negativan.

U trećem tromesečju ove godine došlo je i do usporavanja rasta industrijske proizvodnje, a njen ukupan rast u prva tri tromesečja 2011. godine je iznosio 2,5%, pre svega, usled visokog rasta segmenta rudarstva (8,8%) i snabdevanja električnom energijom, gasom, parom i klimatizacijom (7,2%), dok je rast preradivačke industrije iznosiо samo 0,7%.

Imajući u vidu slabija kretanja u trećem tromesečju, procenjena stopa rasta BDP-a za ovu godinu je revidirana sa 3% na 2% dok se u narednoj godini očekuje rast od 1,5% kao rezultat nepovoljnih makroekonomskih izgleda u neposrednom okruženju.

U poslednje vreme značajno su smanjeni inflacioni pritisci. U trećem tromesečju ove godine u Srbiji je ostvarena deflacija od 0,4% prvenstveno kao rezultat smanjenja cena hrane, niske agregatne tražnje i usporenijeg rasta regulisanih cena (cena koje su pod kontrolom države). Međutim, i pored ovog smanjenja, ciljana inflacija za ovu godinu od 4,5% +/- 1,5 procenatnih poena će biti probijena, a očekuje se ukupna inflacija od oko 8%.

Usled smanjenih inflacionih pritisaka, Narodna banka Srbije je u trećem tromesečju ove godine tri puta smanjivala referentnu kamatnu stopu. Dodatno, u oktobru i novembru referent-

na kamatna stopa je smanjena još dva puta tako da sada iznosi 10% u odnosu na 12,5% koliko je iznosila u aprilu ove godine.

Tokom trećeg tromesečja kurs evra je dosta fluktuirao u granicama od oko 97 do 104 dinara za jedan evro kao rezultat promena referentne kamatne stope, ali pre svega usled promena očekivanja investitora usled krize javnog duga u evrozoni. Kurs, iako stabilniji nego u prethodnim godinama, još je jedan od najvećih makroekonomskih izazova za Srbiju, a njegove fluktuacije se mogu očekivati i u narednom periodu.

Kreditna aktivnost usporava, a likvidnost budžeta je na visokom nivou usled emisije evroobveznicu u iznosu od miliardu dolara. Procena je da je rast kreditne aktivnosti u trećem tromesečju ove godine usporenjer je ostvaran rast od 10%, značajno manje od ostvarenja u prvom i drugom tromesečju od 31,7% i 13,1%, respektivno. Ono što je posebno negativno, to je činjenica da se očekuje nastavak trenda usporavanja ovog rasta s obzirom na procenu da će banke biti još restriktivnije u odobravanju finansiranja usled krize likvidnosti (zaduženosti).

Dodatno, većina ključnih banaka koje posluju na domaćem tržištu su banke članice evropskih bankarskih grupacija koje su pogodjene tekućom krizom, pa se politika restrikcija kreditnih aktivnosti očekuje i u Srbiji.

U prvi devet meseci ove godine fiskalna politika je uglavnom bila u skladu sa dogovorenim u okviru aranžmana sa Međunarodnim monetarnim fondom (MMF). Međutim, rebalansom budžeta, uz pristanak MMF-a, planirani budžetski deficit za ovu godinu je povećan sa 4,1% na 4,5% BDP-a, u prvom redu kao rezultat povećanja socijalnih davanja, ali i većih transfera lokalnim samoupravama. Veći prostor za tekuće rashode, pored povećanja deficit-a, napravljen je smanjenjem kapitalnih rashoda, što se ne može okarakterisati kao dobar potez imajući u vidu potrebu Srbije za infrastrukturnim investicijama.

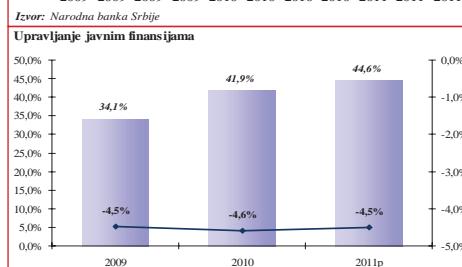
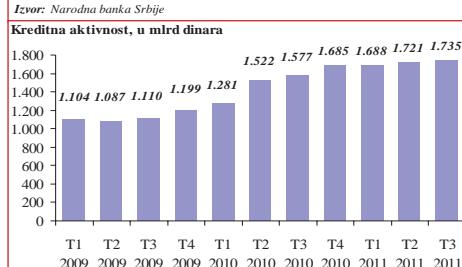
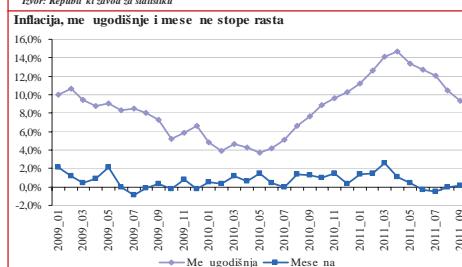
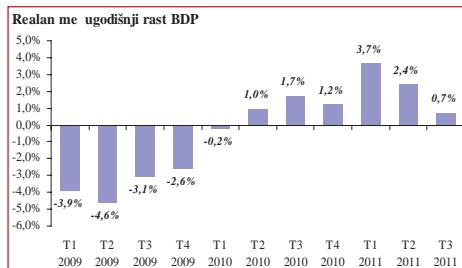
U septembru je Srbija emitovala evroobveznice u ukupnoj vrednosti od milijardu dolara ročnosti od deset

godina sa kuponskom kamatnom stopom od 7,25%. Emitovanjem ovih obveznica Srbija je značajno popravila budžetsku likvidnost, ali ostaje pitanje dalje trošenja budžetskih sredstva imajući u vidu da je 2012. izborna godina. Pored toga, potrebno je ukazati na to da se emitovanjem ovih obveznica, ali i drugim zaduženjima, javni dug Srbije popeo na blizu 15 miliardi evra, što preti da prekriši nedavno uvedeno fiskalno pravilo da javni dug ne sme da pređe 45% BDP-a.

Privreda Srbije se i dalje bori s problemom nelikvidnosti.

Kriza nelikvidnosti srpske privrede se, izgleda, produbljuje. S jedne strane i dalje postoji nedovoljna dostupnost kvalitetnih izvora finansiranja jer su banke i dalje prilično restriktivne kod odbavanja kredita. S druge strane, kamatne stope su i dalje na vrlo visokom nivou, pa se sa problemom finansiranja suočavaju i ona preduzeća koja imaju mogućnosti dobijanja kredita.

Država pokušava da unapredi likvidnost kroz subvencionisane kredite i aranžmane sa međunarodnim finansijskim institucijama kao što je dogovorena kreditna linija Evropske investicione banke

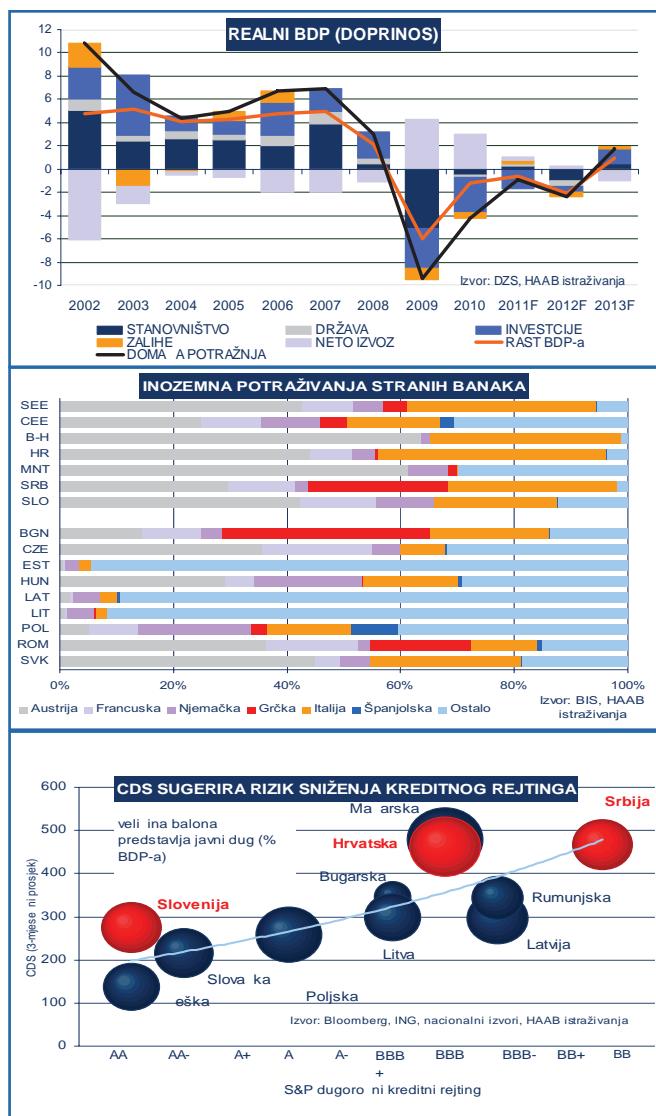

miliona evra. Međutim, i pored svega, sredstva koja su dostupna pod povoljnijim uslovima čine samo mali deo ukupnih potreba privrede.

Privredna kontrakcija ponovo se produbljuje

Godišnji rast hrvatskog BDP-a u trećem kvartalu bio je ispod očekivanih 0,6% uz pozitivni doprinos neto izvoza, ponajviše utjecaja dobrih turističkih rezultata, ali i pripadajućeg efekta na trgovinu na malo. Osim pada industrijske proizvodnje, nepovoljno na dinamiku gospodarske aktivnosti djeluju investicije, te slaba osobna potrošnja, koja bi vjerojatno bila negativna u trećem kvartalu da nije bilo pozitivnog utjecaja turizma. Industrijska proizvodnja tako i dalje bilježi podbačaj u odnosu na brzo rastuće pandane u Istočnoj Europi, ponajviše zbog problematične nekonkurenčnosti, te relativno snažnije prilagodbe domaće potražnje. Nastavak podbačaja industrijske proizvodnje sad u kombinaciji sa slabljenjem gospodarske aktivnosti u inozemstvu, te padom trgovine na malo, implicira godišnji pad BDP-a od oko 2% u četvrtom kvartalu kao i posljedično pad BDP-a od oko 0,5% za cijelu 2011. godinu. U 2012. godini dominirat će tri nepovoljna inozemna faktora: (i) fiskalno stezanje u eurozoni, (ii) razduživanje banaka i pogoršanje kreditnih uvjeta, (iii) povišena neizvjesnost u pogledu rješavanja krize eurozone. Ti faktori naglasit će koliko je zakašnjela nadolazeća fiskalna prilagodba u Hrvatskoj, osobito u pogledu reformi socijalnih prava. U tom pogledu, snizili smo projekcije očekujući pad BDP-a od 2,0% u 2012. godini. To, pak, ne isključuje rizik oštire kontrakcije u idućoj godini ovisno o tome koliko će oslabiti gospodarska aktivnost u eurozoni, te opsežnosti razduživanja europskih banaka. Naglasimo da bi potonji mogli dovesti do smanjenja aktiva banaka i više od 10 postotnih bodova BDP-a narednih godina. Nemojmo odbaciti rastuće rizike zamke fiskalne prilagodbe u nedostatku reformi koje bi podržale gospodarski rast, s obzirom na to da u tom pogledu i dodatna fiskalna prilagodba pogoda potencijalni gospodarski rast.

Slabost domaće potražnje, snažni bazni efekti u kategorijama hrane i energetika, te stabilan tečaj impliciraju prosječnu potrošačku inflaciju od oko 2,2% ove godine. U narednoj godini za očekivati je usporavanje inflacije s godišnjim prosjekom na 1,5% ponajviše zbog negativne dinamike gospodarske aktivnosti. Inflaciju obuzdava uduljeni rast nezaposlenosti, slabi realni rast

plaća, očekivane reforme socijalnih dobara, te pogoršani uvjeti kreditiranja i servisiranja postojećeg duga. Rast potrošačkih cijena također će ograničavati slabljenje uzlaznih pritisaka na svjetske cijene robe zbog usporavanja globalnog gospodarskog rasta, ali i očekivanog jačanja dolara. No, uzlazni inflatori rizici proizilaze od dugo odgađane prilagodbe administrativno definiranih cijena, osobito cijena energetika, ali i mogućeg porasta stope PDV-a. Prihodi državnog proračuna, prema užoj definiciji, pali su 0,2% godišnje u prvih devet mjeseci ove godine, što ipak predstavlja poboljšanje trenda u odnosu na pad od 0,7% godišnje u prvih osam mjeseci ponajviše zahvaljujući efektima dulje turističke

sezone s obzirom na povoljne vremenske uvjete u rujnu. No, fiskalni deficit ostaje oko 6% BDP-a ove te iduće godine s obzirom na podbačaj gospodarske aktivnosti u odnosu na makroekonomski pretpostavke ovogodišnjeg proračunskog plana. Nadalje, bilo kakva ozbiljnija fiskalna prilagodba odabrana nakon parlamentarnih izbora inicijalno bi generirala jednokratne troškove. Zadržavanje fiskalnog deficitu povišenim implicira i očekivani pad gospodarske aktivnosti iduće godine, te rast troškova javnog duga u svjetlu poštrenja domaće monetarne politike, te rasta premija na rizik. Nepovoljno na javni dug djeluje podbačaj hrvatskog gospodarskog rasta u

odnosu na susjedne zemlje Istočne Europe, te rizik sniženja kreditnog rejtinga u iščekivanju fiskalne politike obuzdanja rasta javnog duga. Naime, u nedostatku potonje politike u kombinaciji s ispod potencijalnim rastom BDP-a, javni dug mogao bi porasti prema 90% BDP-a do 2016. godine, a tek bi oštire mjere reduciranja strukturnog fiskalnog deficitu uz privatizaciju nekih državnih poduzeća i koncesije na dio državne imovine obuzdale dinamiku rasta javnog duga, te postepeno smanjenje od 2014. godine nadalje. Ne treba, dakako, u potpunosti odbaciti mogućnost podrške MMF-a kako globalne tenzije pojačavaju pritisak na novu vladu da što prije prihvati mјere fiskalnog stezanja.

U svjetlu deprecacijskih pritisaka na kunu, HNB je u rujnu povukla 4,5 mlrd. kuna iz sustava kroz deviznu intervenciju, te povišenje stope obvezne pričuve banaka za jedan postotni bod na 14%. Anticipirajući pojačane "counter-party" rizike osobito kod manjih banaka, HNB je nedavno snizila lombardnu stopu sa 9% na 6,25%. HNB će nastaviti politiku poštrenih likvidnosnih uvjeta putem mјera poput deviznih intervencija, povišenje kunskog izdvajanja deviznog dijela obvezne pričuve sa 75% na 100% i/ili dodatno povišenje obvezne pričuve banaka. Naime, preduvjet za barem djelomično monetarno opuštanje bilo bi prihvatanje kredibilne politike smanjenja strukturnog fiskalnog deficitu, kako pogoršani gospodarski izgledi već impliciraju izostanak obnavljanja eksternih neravnoteža, te jačanja inflacije. Pojačani pritisak banaka u regiji na lokalno financiranje, odnosno plan sniženja omjera kredita i depozita, te razduživanja prema inozemstvu, pogoršati će kreditne uvjete. Nepovoljno na kreditnu aktivnost djelovat će i pogoršani gospodarski izgledi kada poduzeća nastavljaju restrukturiranje uz manje investicija u odnosu na prethodna razdoblja.

Andrej Knez*

* Autor je analitičar ekonomskih istraživanja Hypo Alpe-Adria-Bank, a mišljenja iznesena u članku nisu nužno stavovi te institucije

Kadrovska politika u javnim preduzećima- najpodobniji vs najstručniji

Piše: DRAGANA BESLAĆ, Dipl.ecc., Udruženje Ekonomista RS

Status , ugled i značaj javnih preduzeća važan je za svaku Vladu , pa tako i za Vladu Republike Srske. Ugled javnih preduzeća u Republici Srpskoj, od njenog nastanka pa do danas, je loš i takva slika će se teško promjeniti (barem ne u skorije vrijeme).

Navećemo možda najeklatantnije primjere lošeg poslovanja i „sljedstveno tomu, lošeg ugleda dva velika javna preduzeća. To su Željeznice RS i Šume RS.

ŽRS već duže vrijeme potresaju afere, stranački sukobi, veliki gubici, neracionalna zapošljavanja. Finansijski izvještaj je od strane nezavisnog revizora dobio negativno mišljenje. Samo na plate zaposlenih odlazi 57,76 % ukupnih rashoda. Željeznice RS su u 2007 i 2008 godini napravile gubitak od 14.5 miliona maraka, da bi se u narednoj godini taj gubitak povećao na 22 miliona maraka. 2010. godina je završena sa ukupnim gubitkom od 167.25 miliona maraka, dok je vrijednost

upisanog kapitala 245.30 milion KM. Uporno se govori o višku radnika od 600 do 1000 i kako ova kompanija to ne može da iznese. Da li je to imao u vidu prethodni menadžment koji je i uticao na povećanje zaposlenih?!

Željeznice

isključivo preživljavaju zahvaljujući milionskim uplatama iz budžeta Vlade RS. Uplata granta iznosi 25 miliona maraka .

I u drugom velikom javnom preduzeću ne cvjetaju ruže. Stranački sukobi oko podjela fotelja u Šumama srpske, prijetilo je da ozbiljno ugrozi i naneće ogromnu štetu u poslovanju ovog preduzeća. Nikome nije jasno kako se na bazi ogromnih prirodnih resursa kojima gazduje ovo preduzeće može ostvariti negativan finansijski rezultat. Brojne konstatovane nezakonitosti u poslovanju ovog preduzeća teško dobijaju i svoj sudski epilog.

Veliki uticaj na ovako negativne rezultate navedenih preduzeća sigurno ima dominantnost uticaja političkih koalicija i njihovih interesa na javna preduzeća. Logična posljedica tog uticaja je postavljanje direktora i rukovodećih kadrova, bez analize njihove

stručnosti. Valjda je partijska knjižica „licenca“ koja potvrđuje odgovarajuću kompetentnost u svim sferama ekonomskog života (osobito onog u javnom sektoru). Sve to izaziva ogorčenje mlađih i nezaposlenih , ali i zaposlenih koji negdje tavore , nisko u organizacionoj strukturi, ugašenih ambicija i bez motiva za dalje dokazivanje. Svjesni da nemaju odgovarajuću „licencu“ koja potvrđuje njihovu sposobljenost , čekaju kraj radnog vremena ili , u konačnici , odlazak u penziju. Dotle građani plaćaju gubitke javnih preduzeća (preko budžeta) koja su vodjena od strane „najboljih“ menadžera koje Srpska ima. Nadzorni odbori koji trebajuštiti interes države , a valjda i gradjana RS, ne dobijaju jasne smjernice od nadležnog ministarstva, te se i Nadzorni odbori pretvaraju u pasivna i politički podobna tijela, čiji članovi uglavnom nemaju dovoljno iskustva, volje , znanja i informacija da bi mogli izvršavati efikasnu kontrolu menadžmenta javnih preduzeća. Odsustvo bilo kakvog pozivanja na odgovornost za loše poslovne rezultate , osnovni su razlozi neodgovornog ponašanja zaposlenih u top menadžmentu. Poznato je da , od rata na ovamo , javna preduzeća služe za uhljebljavanje partijskih kadrova kao i njihovih rođaka i prijatelja (najčešće sve zajedno od prethodno pobrojanog). Ovakva praksa je opšteprihvaćena u svim zemljama iz našeg okruženja , a posljedice su svugdje iste.

A kako bi trebalo biti? Upravljanje javnim preduzećem treba da

obavlja menadžment sastavljen iz reda stručnjaka sa moralnim, etičkim i profesionalnim ugledom.

Svi konkursi i popunjavanja radnih mesta moraju da budu javni, otvoreni , a ne samo puka formalnost. Odabir, obavljanje intervjuja i izbor kandidata treba da obavljaju profesionalna i specijalizovana lica.

Da zaključimo.Sva teoretska znanja i praktična iskustva razvijenih demokratskih zemalja i tržišnih ekonomija nam govore da političke partije treba udaljiti iz procesa upravljanja javnim preduzećima. Ali hajde da budemo pragmatični pa da kažemo da bi minimum javnog interesa bio zadovoljen kandidovanjem najstručnijih , a ne (opet da naglasimo) najpodobnijih kadrova koje neka partija može da ponudi. Za obavljanje odgovornih rukovodnih funkcija u preduzećima koji su im „pripala“ u međustranačkoj podjeli definitivno su potrebna multidisciplinarna znanja iz oblasti menadžmenta , ekonomike , računovodstva , marketinga i još mnogo toga iz oblasti drugih nauka. Na prvi pogled se čini da ovakav način kandidovanja ne ide na ruku partijskim interesima , malo dugoročniji pogled donosi saznanje da će uspešan direktor javnog preduzeća, sa dobrim poslovnim rezultatima i zadovoljnim uposlenicima, sigurno obezbjediti dobar imidž svojoj partiji u dužem vremenskom razdoblju i , što je za partije najvažnije , DUGOROČAN „IZVOR“ NOVIH GLASOVA NA PREDSTOJEĆIM IZBORIMA.

Nekoliko činjenica o stanju privrede i uslovima poslovanja u RS

Bosna i Hercegovina se sastoji od tri pravna ekonom-ska sistema. U svakom sistemu ima više nivoa vlasti (opštine, kantoni, entitet i na nivou BiH). Prema svakom od nivoa vlasti privreda ima određena davanja. Kako stvoriti uslove da sve obaveze mogu biti izimirine? Trenutna situacija ne pruža mnogo mogućnosti. O fiskalnim i parafiskalnim davanjima se govori, ali se ne stvara dovoljno jasna slika o tome koliko tih davanja u stvari ima.

U narednom dijelu teksta, nakon nekih makroekonomskih pokazatelja čije je prikazivanje nužno kako bi bila stvorena slika o trenutnoj situaciji u Republici Srpskoj, dat je pregled svih obaveza preduzeća po osnovu zakonskih rješenja. Ovakva zakonska rješenja su u znatnoj mjeri uticala na trenutnu makroekonomsku situaciju.

Stanje u privredi

Bruto društveni proizvod

Bruto domaći proizvod, kao najvažniji makroekonomski pokazatelj, u periodu od 2005. do 2008. godine, u Republici Srpskoj bilježi nominalni i realni rast.

Posmatrano sa proizvodne strane, nominalnom rastu bruto domaćeg proizvoda u periodu od 2005. do 2008. godine najviše su doprinijela područja trgovine, poljoprivrede, građevinarstva, prerađivačke industrije i aktivnosti u vezi s nekretninama, dok su glavni nosioci realnog rasta poljoprivrede, saobraćaj,

građevinarstvo i prerađivačka industrija.

U 2009. godini u odnosu na prethodnu godinu, prvi put je zabilježen pad bruto domaćeg proizvoda, nominalno za 3,1% i realno za 3,0% najviše zbog pada zabilježenog u područjima trgovina 11,7%, vađenje ruda i kame na 10,4% i građevinarstvo 6,0%. Ovaj pad je u značajnoj mjeri posljedica svjetske ekonomske krize. U 2010. godini dolazi do blagog oporavka sa pozitivnom stopom rasta BDP-a.

Zabrinjava podatak da dobit u privredi Republike Srpske za 2010. godinu iznosi 1,2 milijardi KM (Izvor: http://www.bl.komorars.ba/cms/slike/upload/file/2011/Aktuelno_Najave%20i%20pozivi/Fin%20rezultati%20poslovanja%202010.pdf), a gubitak 612,9 miliona KM i ako bi tu razliku podijelili sa brojem zaposlenih u privredi (157.762), dobijamo podatak da kada bi sva razlika između dobiti i gubitka bila pretvorena u povećanje neto ličnih primanja, to povećanje bi iznosilo 215 KM.

Stope rasta industrijske proizvodnje

Stopa rasta industrijske proizvodnje na osnovu statističkih podataka bilježi visok rast u 2006. godini kao posljedica niske osnovice iz prethodnih godina. Taj trend se prekida u 2007. godini u kojoj je rast industrijske proizvodnje niskih 1,4% kao posljedica pada proizvodnje u prerađivačkoj industriji. U 2008. godini dolazi do značajnijeg rasta zahvaljujući

naftnom sektoru koji je zaslužan za rast i u 2009. Godini. U 2010. dolazi do pada stope rasta industrijske proizvodnje, a pozitivan trend je zadržan zahvaljujući rastu fizičkog obima porizvodnje u oblasti vađenje rude i kamena. Indikativno je da stopa industrijske proizvodnje u svakoj od posmatranih godina raste zahvaljujući samo jednoj od oblasti industrije koje su prethodne godine imale nisku osnovicu, dok mnoge oblasti imaju čak pad proizvodnje, što svakako nije dobro za disperziju rizika.

Zaposlenost i nezaposlenost

Rast zaposlenosti u posmatranim godinama zabilježena je samo u 2007. godini. U svim ostalim godinama dolazi do pada broja zaposlenih, što je jedan od najvećih problema cijelog privrednog sistema Republike Srpske. Povećanje stope nezaposlenosti je generator mnogih negativnih trendova. Kupovna moć stanovništva opada što dovodi do daljeg pada privredne aktivnosti i mogućeg još većeg otpuštanja radne snage. Rast nezaposlenosti može prouzrokovati funkcioni-

Piše: mr Predrag Duduković, Udruženje ekonomista RS SWOT

anje penzionog sistema i dovesti do neredovnosti u isplatama penzija, manji priliv u Fond zdravstvenog osiguranja, veća izdavanja za nezaposlene itd.

Naplata potraživanja

Jedan od ključnih problema privrede u RS predstavlja nelikvidnost, a koliko je ona izražena najbolje pokazuje podatak Evropske statističke agencije "Eurostat", da domaći privrednici za naplatu izdate robe ili pružene usluge u prosjeku čekaju 104 dana.

Prema ovom istraživanju, BiH se od evropskih zemalja nalazi samo ispred Srbije, gdje se na naplatu čeka 128 dana, i Albanije, gdje se roba ili usluga naplate u prosjeku za 127 dana. Najlošija zemlja EU u tom segmentu je Litvanija. Ona ima duplo bržu naplatu od BiH (53 dana), dok najbolja Danska (17 dana) ima čak šest puta efikasniju naplatu.

Za razliku od BiH, mnoge zemlje iz okruženja zakonom su

Red broj	Naziv	Fiksna obaveza	Varijabilna obaveza	Iznos na godišnjem nivou
1.	Porez na dohodak		X	15.410,00
2.	Doprinosi		X	75.900,00
3.	Porez na imovinu	X		200,00
4.	Porez na nepokretnosti	X		100,00
5.	Porez na dobit		X	20.000,00
6.	Doprinosi za prof. rehabilitaciju		X	460,00
7.	Održavanje fiskalne kase	X		240,00
8.	Godišnje servisiranje fiskalne kase	X		150,00
9.	GPRS za fiskalnu kasu	X		288,00
10.	Održavanje softwarea	X		1.200,00
11.	Republička taksa	X		1.500,00
12.	Komunalna taksa	X		800,00
13.	Vodoprivredna naknada		X	240,00
14.	Naknada za opštakorisnu funkciju šuma		X	1.050,00
15.	Protivpožarna naknada		X	560,00
16.	Zaštita na radu	X		1.800,00
17.	Obuka iz oblasti zaštite od požara			400,00
18.	Kolektivno osiguranje	X		250,00
19.	Topli obrok		X	18.000,00
20.	Regres za godišnji odmor		X	7.200,00
21.	Naknada za prevoz		X	10.800,00
22.	Voda		X	1.000,00
23.	El. energija		X	1.500,00
24.	Čistoća	X		700,00
25.	Predaja pazara	X		1.000,00
26.	Članarina Privrednoj komori		X	750,00
27.	Usluge pravnika	X		1.500,00
28.	Seminari i literatura za knjigovođu (produženje licence)	X		900,00
29.	Naknada za e-banking	X		180,00
30.	Servisiranje vaga (Tržišna inspekacija)	X		100,00
31.	Obuka iz oblasti zaštite na radu	X		400,00
32.	Obuka iz pružanja prve pomoći	X		200,00
33.	Registracija vozila	X		3.000,00
34.	Poštanske usluge		X	1.000,00
35.	Sudske i administrativne takse		X	1.000,00
	Ukupno			169.778,00

ograničile rokove plaćanja i uvele red u sisteme potraživanja, tako da je u Hrvatskoj maksimalan rok

do kojeg moraju biti plaćeni roba i usluge 45 dana. U Sloveniji je taj rok 90 dana, a u mnogim zemljama

ma članicama, iako nije zakonski ograničeno, na naplatu se ne čeka duže od 30 dana.

S čim se sve suočava prosječan preduzetnik u RS

Privreda Republike Srpske opterećena je mnogim materijalnim i nematerijalnim obavezama. Neke od njih su:

- 35 plaćanja po raznim osnovama, većina od tih plaćanja su na mjesečnom nivou,
- Da bi preduzeće nesmetano obavljalo djelatnost neophodno je da se pridržava preko 20 zakona vezanih za plaćanje raznih fiskalnih i parafiskalnih dažbina i oko 30 zakona kojima su, ako ih se ne pridržava, predviđene kaznene odredbe,
- Preduzeće je dužno da u toku godine preda 150 raznih prijava i obrazaca,
- Kamatne stope na kredite su duplo veće od kamata u EU,
- Porezi i doprinosi na lična primanja nisu više najmanji u okruženju,
- Rigorozni uslovi za dobijanje kredita
- Skuplje tarife komunalnih usluga (el. energija, voda, grijanje) za 50% od domaćinstva

Nelikvidnost

Mala i srednja preduzeća u Republici Srpskoj, zbog opštег stanja u privredi, suočena su sa problemom nelikvidnosti, koji je i jedan od bitnijih razloga gašenja 384 preduzeća u 2010. godini. Kao posljedica nelikvidnosti su blokirani računi, neisplaćene plate, neizmirene obaveze po osnovu poreza i doprinosa i na kraju pad profita zbog manje kupovne moći stanovništva.

Obaveze preduzeća po osnovu zakonskih rješenja

Kako bi prikaz opterećenja privrede bio što transparentniji, u nastavku je data tabela sa pregledom opterećenja preduzeća po raznim osnovama na godišnjem nivou.

Zbog prikaza varijabilnih opterećenja u nastavku su prikazani određeni parametri preduzeća:

- Veličina preduzeća: malo
  - Broj zaposlenih: 20
  - Ukupni prihod: 1.500.000,00 KM
  - Poslovni prihod: 1.400.000,00 KM
  - Bruto dobit: 200.000,00 KM
  - Broj maloprodajnih objekata na različitim lokacijama: 2
  - Bruto plate (godišnje): 230.000,00 KM
  - ostale fiskalne i parafiskalne obaveze 66.648,00
- UKUPNO 296.648,00**

Na osnovu gornje tabele proizilazi da troškovi poslovanja iznose 20% od ukupnih prihoda. To znači da preduzeće sa 20% razlike u cijeni pokriva samo troškove poslovanja. U vrijeme potpune tržišne konkurenkcije veoma je teško raditi sa maržama koje premašuju ovaj procenat iz čega proizilazi da preduzeće ima veliki rizik u poslovanju.

Period iza nas obilježen velikim brojem aktivnosti SWOT-a

Konferencija „Perspektive i razvoj investicionih fondova“

Udruženje ekonomista RS SWOT je, u saradnji sa Privrednom komorom RS i Udruženjem društava za upravljanje investicionim fondovima RS 05. i 06.12.2011.g, u hotelu "Kardial" u Tesliću, organizovalo konferenciju sa temom: "Perspektive i razvoj investicionih fondova u BiH".

U prvom dijelu konferencije su svoje viđenje perspektiva i razvoja investicionih fondova prezentovali eminentni stručnjaci iz naše zemlje i regionala.

Prvi predavač na je bila g-đa Božana Šljivar, direktor Agencije za osiguranje RS, koja je objasnila nastanak i ulogu investicionih fondova u RS, razvoju domaćeg tržišta kapitala, ulozi PIF/ZIF-ova u procesu privatizacije razvoju tržišta kapitala i restrukturiranju preduzeća, te o perspektivama investicionih fondova u RS.

G-din Nedim Šaćiragić, predsjednik Udruženja/udruge društava za upravljanje fondovima u FBiH je govorio o dosadašnjim iskustvima u toj industriji u FBiH, o strukturi tržišta kapitala u FBiH, imovini investicionih fondova u

FBiH, te o transformaciji fondova i budućnosti tržišta kapitala. Uroš Gorišek, predsjednik Uprave "Krekova družba" iz Slovenije, učesnike skupa je upoznao sa iskustvima i razvoju investicionih fondova u toj zemlji.

Prof. dr Zdravko Todorović, redovni profesor na Ekonomskom fakultetu u Banjaluci je govorio o stanju korporativnog upravljanja u privrednim društвима u RS, vezi investicionih fondova i korporativnog upravljanja, problemima sa kojima se suočavaju investicioni fondovi u upravljanju privrednim društвимa, zaštititi prava akcionara i metodologiji uvođenja korporativnog upravljanja u privredna društva.

Darko Lakić, direktor Društva za upravljanje Penzijskim rezervnim fondom RS je govorio o tržišnom materijalu na berzi za investicione fondove, ulozi institucionalnih investitora u unapređenju korporativnog upravljanja u RS, te perspektivama i razvoju investicionih fondova.

Na kraju konferencije je održan okrugli sto "Perspektive i razvoj investicionih fondova" gdje su učesnici razmjenili stavove, prijedloge i mišljenja o budućnosti tog važnog segmenta tržišta kapitala, te donijeli zaključke

koji će biti upućeni relevantnim institucijama.

Određene transformacije zatvorenih investicionih fondova (ZIF) u RS su neophodne, ali pri tome treba imati u vidu opštu situaciju u kojoj se danas nalaze ti fondovi i likvidnost hartija od vrijednosti na tržištu kapitala RS.

dovima, regulatornih agencija, Vlade RS, berzanskih posrednika, te akademske zajednice i stručnjaka iz oblasti tržišta kapitala iz RS, FBiH, Slovenije, Hrvatske i Srbije.

U Banjoj Luci održan seminar iz oblasti javnih nabavki

Izvršni direktor Udruženja ekonomista RS - SWOT Saša Grabovac rekao je da treba sagledati trenutak u radu tržišta kapitala koji se odnosi na dalji razvoj investicionih fondova.

"U ovoj tački razvoja pojavile su se ideje o otvaranju fondova i tu treba sagledati interes malih akcionara, gdje bi oni mogli da unovče svoj dio i gdje bi fondovi mogli da neodložno realizuju njihov zahtjev", rekao je Grabovac i dodaо da ako se ne bi ostavio dovoljno dug rok društвимa za restrukturisanje, ona ne bi mogla da realizuju sve zahtjeve za isplatu.

Konferencija u "Kardialu" okupila je oko 80 predstavnika društava za upravljanje investicionim fon-

Predavači – gospođa Đinita Fočo, direktor Agencije za javne nabavke BiH, i gospođa Dragana Ribić, pomoćnik direktora u toj instituciji, učesnike seminara upoznale su sa elektronskim objavama obavještenja o postupcima javnih nabavki (Go – Procure), izbjegavanjem najčešćih grešaka u postupku javne nabavke i preporukama za pravilno provođenje pregovaračkog postupka bez obave obavještenja.

Održan seminar "Cost benefit analiza u kontekstu investicione studije"

Edukacija kadrova o metodologiji izrade Cost benefit analize u sklopu investicionih studija je izuzetno važna, jer bez tih kvalitetnih dokumenata nema privrednog razvoja zemlje, istaknuto je na seminaru "Cost benefit analiza u kontekstu investicione studije", koji je u organizaciji Udruženja ekonomista RS - SWOT održan 12.10. u hotelu Talija u Banjaluci.

Biserka Zamostni, predavač iz Razvojne agencije DAN iz Varaždina, kazala je da praktično svaki evropski projekat zahtijeva izradu investicione studije.

Ona je objasnila da postoje dvije grupe studija - klasične studije izvodljivosti za privatno preduzetništvo, te za projekte razvoja javne infrastrukture koji stvaraju preduslove za privredni razvoj.

Bojan Jojić, predsjednik Sekcije za lokalni razvoj u Udruženju ekonomista RS SWOT, kazao je da su učesnicima seminara prenijeli inicijalna znanja o metodologiji Cost benefit analize, kao dijela investicionih studija.

"Radimo na pripremi predstavnika institucija, lokalnih zajednica i privrednika, koji treba da se pripreme za nadolazeće projekte i fondove Evropske unije", istakao je Jojić.

Seminaru je prisustvovalo 50 učesnika iz jedinica lokalne samouprave, javnih i privatnih preduzeća, državnih institucija i drugih organizacija.

Okrugli sto "Interni revizija u RS - stanje i perspektive"

U organizaciji Udruženja ekonomista RS – SWOT u Banja Luci je 7.9.2011 održan okrugli sto na temu Interna revizija u RS- stanje i perspektive.

Pomenuti skup je organizovan u saradnji sa PREF – Društvom za upravljanjem penzionim rezervnim fondom Republike Srpske. Na skupu je predstavljena trenutna pozicija interne revizije u Republici Srpskoj iz oblasti: javnog sektora, banaka i osiguravajućih društava i javnih preduzeća. Cilj skupa je bio da se na što bolji način prikaže kakva je trenutna percepcija o internoj reviziji, koja je njena uloga i na koji način unaprijediti već uspostavljenu funkciju interne revizije. Okrugli sto je okupio značajan broj učesnika kako internih revizora tako i predstavnike menadžmenta iz različitih oblasti (Vladine institucije, bankarstvo, osiguranje, javna preduzeća, akcionarska društva).

Funkcija interne revizije je neophodna i kao takva se i uspostavlja u institucijama Republike Srpske. Vlasti Republike Srpske su prepoznale njen značaj i

donošenjem Zakona o internoj reviziji u javnom sektoru, Strategije za uspostavljanje i razvoj interne finansijske kontrole u javnom sektoru i Akcionom planu implementiranja strategije su stvorile normativni okvir za uvođenje i pozicioniranje interne revizije.

Generalni zaključak skupa je da se funkcija interne revizije treba razvijati, da organizacije mogu imati veliku pomoć ako na pravi način uspostave funkciju interne revizije i dobro je pozicioniraju. Svakako ove aktivnosti treba promovisati, razvijati saradnju između eksterne i interne revizije, razmjenjivati iskustva iz ove oblasti, organizovati što više skupova uz saradnju sa Ministarstvom finansija Republike Srpske kao najodgovornijom institucijom za ovu oblast u Republici Srpskoj istakao je na kraju Predsjednik Upravnog odbora ekonomista Republike Srpske Darko Pejić.

„Lična“ karta SWOT-a

Počeli smo kao grupa entuzijasta, u septembru 2007.godine.

Imamo 150 članova iz svih ekonomskih i društvenih sektora RS.

Aktivni smo u Banjoj Luci, Istočnom

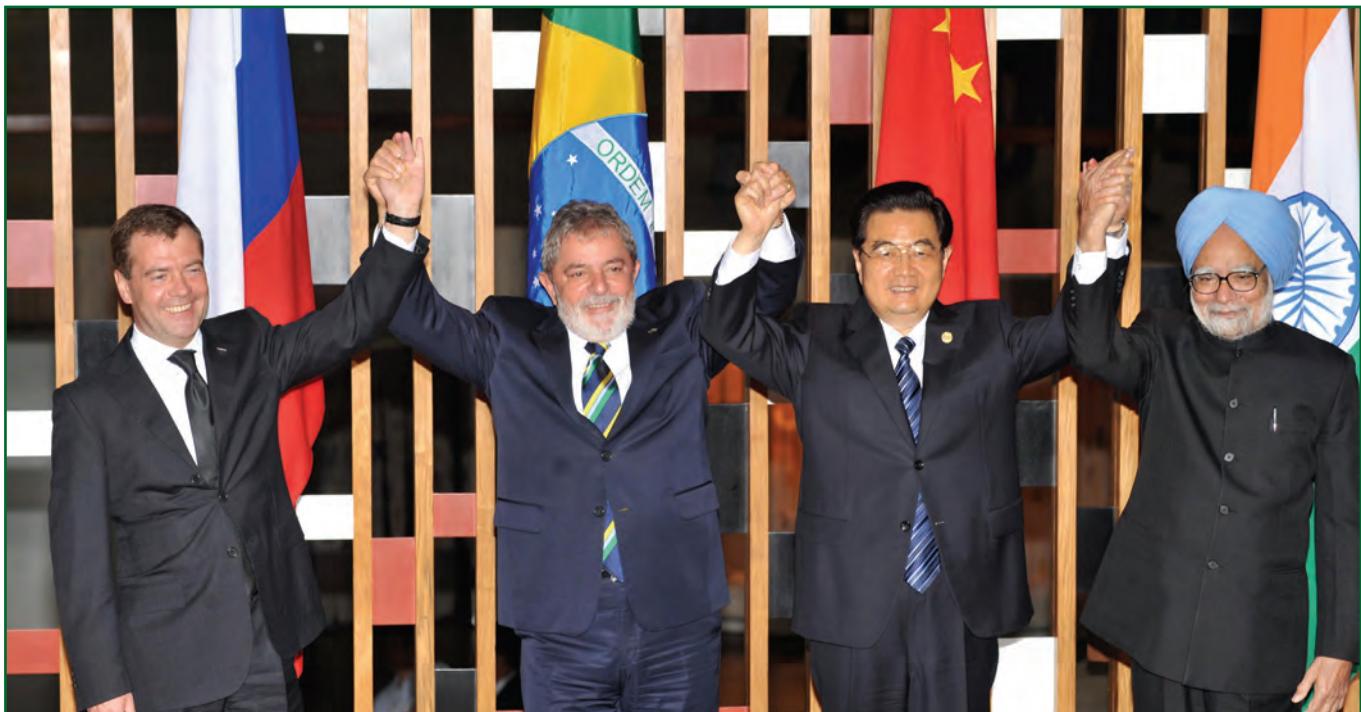
Sarajevu, Sarajevu, Brčkom, Bijeljini, Trebinju, Tesliću, Doboju,...

Do sada smo organizovali

- 5 konferenciјa,
- 20 seminara,
- 7 okruglih stolova,

- 5 panel diskusija,
- 2 kursa,
- 1 radionicu,
- Izdali 1 knjigu...

Družimo se svakog zadnjeg petka u mjesecu, a nekad i češće.

Izvor: Nova srpska politička misao

Odluku da se zajedno pojave i počnu specifičan vid saradnje, lideri Brazilia, Rusije, Indije, Kine doneli su kako bi javno objavili da jednopolarni svet ima alternativu. Desetogodišnji period apsolutne dominacije jedine supersile, Amerike, pokazao se kao veoma dobar za nju i njene najbliže saveznike, ali i veoma loš za ostatak sveta i perspektivu svih koji su morali na razne načine da plaćaju dobar život većine građana u državama zapadnog materijalnog blagostanja. Unipolarna globalizacija pokazala je i svoje tamno lice u vidu stvaranja svetskih vojnih, finansijskih i ostalih monopola, ali onu drugu stranu.

Mogućnost globalnog masovnog informisanja i obrazovanja postala je najjače oružje za poništavanje loših strana globalizacije. Pоказало se da su zemlje BRIK-a samom idejom da se konsultuju o najvažnijim pitanjima daljeg razvoja sveta, omogućile drugim zemljama, koje su razumele da je jedno polarni svet počeо da se menja i dramatičnom brzinom postao multipolarni, da imaju šansu i iskoriste trenutak kako bi se razvijale bez apsolutnog „patronata“ Velikog brata i njegovih saveznika. Ostvarujući postepeno ciljeve koje su pred

Nema krize za BRIKS?

Ostvarujući postepeno ciljeve koje su pred sebe postavili prilikom prvog skupa u Jekaterinburgu 15. maja 2008. godine, zemlje BRIK-a stvorile su za sebe, ali i za brojne druge zemlje mogućnost da se brže razvijaju, a i da budu deo sveta koji ekonomski vuče napred, do skoro nezamislivo, SAD ili Nemačku. Kako se ispostavilo, osnovna borba BRIK-a omogućila je da se dolar, kao vrhunska mera vrednosti i bezuslovna svetska rezervna valuta, polako (pre svega zbog njihovih interesa) svodi na realnu meru

sebe postavili prilikom prvog skupa u Jekaterinburgu 15. maja 2008. godine, zemlje BRIK-a (sada BRIKS-a, nova članica Južnoafrička unija) stvorile su za sebe, ali i za brojne druge zemlje mogućnost da se brže razvijaju, a i da budu deo sveta koji ekonomski vuče napred, do skoro nezamislivo, SAD ili Nemačku. Kako se ispostavilo, osnovna borba BRIK-a omogućila je da se dolar, kao vrhunska mera vrednosti i bezuslovna svetska rezervna valuta, polako (pre svega zbog njihovih interesa) svodi na realnu meru.

Iz duboke tame izronila je i počela da se demistifikuje uloga i funkcija posle Drugog svetskog

rata, od 1944–1949, stvorenih UN, MMF, Svetske banke, NVO i NATO. Njihova uloga (od osnivača dodeljena) jeste presudna u stvaranju, uz pomoć neoliberalne (ne samo) ekonomije, sistema koji je omogućio nametanje dužničkog ropstva pojedincima i posebno većini država na planeti. Počevši da međusobno trguju u nacionalnim valutama, i da sa drugim zemljama isto to rade, pokazale su da je sadašnji dolar veštačka tvorevina koja nema realnu podlogu. Vojna moć i mogućnost odlučivanja o ratu i miru nije više bila dovoljna da „ubedi“ svet da je dolar nezamenljiv. Stvorivši neverovatno dobru kombinaciju od

Američki „napad“ na evro samo je pokušaj da se najveća cena za prinudno suočenje ekonomije u realne okvire prebací na najbliže saveznike i njihovu zajedničku valutu

dve najmnogoljudnije zemlje Kine i Indije sa superbrzo narastajućim tržištima, sa dve po prirodnim resursima najbogatije zemlje Rusije i Brazilia, ukazali su na mogućnost organizovanja ogromne ujedinjavajuće sile u svakom pogledu. Naravno, bilo je presudno da se ta skupina zemalja može uspešno vojno odbraniti od SAD.

Posle američkog 11. septembra i tadašnji američki predsednik Bush izjavio je kako je u trenutku napada shvatio da ih više okeani ne štite. U glavama svih Amerikanaca, a ne samo predsednika, razbistriло se i shvatili su šta bi bilo ukoliko bi se našli na udaru nekog masovnog nuklearnog oružja, bilo kao odmazde za američki napad, bilo kao preventivnog napada, koji su do sada, dokazano, samo SAD mogle da preduzmu.

Ponovo je uspostavljena, ovog puta multipolarna, ravnoteža straha koja je decenijama predstavljala osnov za svetski mir.

Kako je izvesno da se rat valutama (najvidljiviji deo novih geopolitičkih odnosa) kreće u pravcu svođenja dolara u realne okvire, jedne od bitnih svetskih valuta, ali sigurno ne jedine, počela je američka, sa njihovog stanovišta, bespoštedna i beskrupljona borba da se dosadašnje stanje što sporije menja. To se pogotovo radi u delovima sveta gde su uspostavili najčvršću dominaciju. Američki „napad“ na evro samo je pokusaj da se najveća cena za prinudno svođenje ekonomije u realne okvire

prebac na najbliže saveznike i njihovu zajedničku valutu (sad je jasno i zbog čega je Engleska ostala van evrozone). Relativno dobra vrednost, decenijama štampanog dolara bez pokrića, može još neko vreme opstati, jedino ukoliko se napravi što više „kriznih“ mesta po planeti, i opet se SAD predstaviti kao jedino mesto koje će i u takvim uslovima ostati stabilno, što opet znači da je i pored svega dolar najbezbednije mesto u kome se može očuvati svaka realna vrednost.

Jedan od razloga što je Gadafe glavom platilo je njegovo odbijanje da naftu prodaje za dolare i pokušaj stvaranja Afričke banke (hteo je da za to obezbedi 100 miliardi dolara) koja bi postala protivteža Svetskoj banci i MMF-u na tim prostorima, i dozvolila afričkim zemljama da se izvuku iz dužničkog ropstva. Svedoci smo vremena kad se kreditni rejtingi snižavaju po standardima vodećih svetskih agencija za procenu rizika (koliko objektivnih?) SAD, Francuske, a o Italiji, Španiji i drugim manjim zemljama da ne govorimo, za razliku od Brazilia kome se rejting po tim is-

tim agencijama brzo povećava. Zato je danas i trenutak kad se i MMF, posle poslednjeg sastanka grupe G20, nudio na konačnoj prekretnici. Pod pritiskom brzonarastajućih ekonomija, većinska prava odlučivanja u skladu sa novim ekonomskim realnostima biće prepustena jačim partnerima. Tako se kruni jedan od stubova doskorašnjeg jednopolarnog sistema. Vojni stub tog sistema takođe više nije dominantan, jer se u praksi pokazalo da ima velika sopstvena ograničenja, a konkurenca se ogromno uvećala.

UN su već godinama pod pritiskom ka novom ustrojstvu ili totalnom raspadu. Kad generalni sekretar NATO Rasmussen kaže da se može intervenisati bez UN, onda je to najava opasnog raspada sistema. Uloga i mesto NVO sektora u mekoj okupaciji sveta je demistifikovana preko interneta, a sada taj sektor ima dostance naslednike u delovanju, samo sa drugaćijim predzakom, u vidu „Okupiraj Volstrit“[3].

Ovih dana su svetski štampani i elektronski mediji puni izveštaja o američko-izraelskim pretnjama Iranu, pre svega atomskom bomboom. Jasno je da je uzavreli i proključali lonac svetske geopolitike na ivici da se prelije (kontrolisano). U isto vreme američki predsednik Obama seli (posle kako on kaže uspešno završenih operacija u Avganistanu i Iraku) svoje vojnike u Australiju, radi kontrole Južnog kineskog mora (koliko to ima veze sa kineskom kupovinom najvećeg poznatog svetskog nalazišta gvozdene rude u Australiji?), a ruski načelnik generalštaba Makarov podseća da će Rusija u zaštiti svojih interesa, u skladu sa svojom vojnom doktrinom, bez ustezanja prva upotrebiti i atomsко oružje. Kineski vojni softverski stručnjaci, posle obaranja sopstvenog satelita u kosmosu, uspe-

vaju da preuzmu i onesposobe američke vojne satelite, koji su apsolutni preduslov za bilo kakvo efikasnije delovanje njihove vojske. Ovo je samo uvod u još dinamičnija, čak i direktna ratna vojna događanja. Tako nikako nije slučajno što je Leon Panetta, američki sekretar za odbranu, rekao da su Kina i Indija ozbiljna pretnja za Ameriku. To se poklapa i sa prognozama Goldman Saksa (svugde li su njihovi prsti) da će za pedeset godina (objektivniji kažu i znatno pre) Kina biti apsolutni svetski lider, a da će Indija verovatno u tom trenutku prevazići SAD, što je dovoljno da i obični Amerikanci ozbiljno shvate takve reči. Kinezzi na ovo odgovaraju mirno, u skladu sa njihovom hiljadugodišnjom filozofijom, da oni samo žele da sarađuju sa celim svetom. I teraju po svome, i po svom strateškom planu za sledećih sto i kusur godina.

Visoko pozicionirani kineski činovnik pre neki dan je rekao da su Evropljani lenjivci koji očekuju da malo rade, rano odlaze u penziju i uživaju, a onda očekuju da im to neko sa strane plati. Evidentan dokaz da je došlo do civilizacijske promene na planeti, i kako ekonomski najuspješnja sila diktira, ne samo uslove privređivanja. To znači uprosećivanje svih inputa u cenu proizvoda ili usluge, pa i smanjenje cene radne snage na realnu meru. To takođe znači i rast cena sirovina zbog višestruko povećane tražnje od strane novih ekonomskih džinova.

U situaciji kad sa jedne strane cena radne snage opada, a sirovi-

na raste, jedini pravi odgovor zapada da bi održao neku vrstu dominaciju (bar na području koje oni smatraju svojim dvorištem) jeste probor u nove tehnologije, pre svega energetske (ne samo zelene, već pre svega jeftine) kao i druge koje omogućavaju novi tehnološko civilizacijski iskorak. No i tu se postavlja pitanje koliko je to zaista moguće, jer se prema istraživanjima UN najinteligentniji deo stanovnika planete nalazi u Indiji (apsolutna dominacija u najprofitabilnijem softverskom tržištu), a među najbolje svetske univerzitete spada dobar broj kineskih, sa kojih izlaze mnogostruki brojniji kadrovi, sa odličnim potencijalom, već potvrđenim u svim oblastima, vojno, privredno, medicinski, a i najbrži kompjuter sada je delo kineskih naučnika.

Izvesno je ipak kako će se sve ovo pre ili kasnije završiti. Ekonomski razvoj, podizanje životnih uslova i standarda stanovništva, kao i bezbednost regionala i pojedinih zemalja, svima, pa i Americi, diktira okretanje najvećim svetskim tržištima i zemljama, sa za to potrebnim resursima. Putinovo uspešno insistiranje i stvaranje Evroazijske komisije (od 2015. unije) siguran je iskorak ka pravljenju potencijalno snažnog budućeg partnera EU (ili neke nove evropske organizacije). U takvoj konstelaciji Rusija ne bi bila mlađi partner, već bi imala ravnopravnu poziciju sa EU, ali i sa Kinom i brzo narastajućom Indijom, u stvaranju odlično povezanog (a i više) kopnenog Evroazijskog prostora.

Dobro jutro, novi svete.

Putinovo uspešno insistiranje i stvaranje Evroazijske komisije (od 2015. unije) siguran je iskorak ka pravljenju potencijalno snažnog budućeg partnera EU

KREDITI U RS

USLOVI KREDITIRANJA SVIH BANAKA U RS

WWW.SWOT.BA

SVE INFORMACIJE NA JEDNOM MJESTU

SWOT

MODRIČA
OIL REFINERY

U uslovima gradske vožnje u motorima vozila dolazi do stvaranja tzv. hladnih taloga u karteru motora. Ovi talozi povećavaju habanje vitalnih dijelova i skraćuju životni vijek motora. Rafinerija ulja Modriča je nakon dvogodišnjeg ispitivanja na različitim tipovima automobila koji su eksplorisani u gradskim uslovima razvila specijalno motorno ulje **OPTIMA HC CITY** viskozitetne gradacije SAE 10W-40. Ovo motorno ulje obezbjeđuje zaštitu od stvaranja hladnih taloga i namijenjeno je svim tipovima motora za koje proizvođači automobila propisuju navedene nivoe kvaliteta: ACEA A3/B4-08, API SL/CF, MB 229.1, VW 501 01, VW 505 00. **OPTIMA HC CITY** je ulje formulisano od vlastitih hidrokrekovanih baznih ulja i aditiva poslednje generacije.

www.modricaoil.com

Adresa: Kralja Petra Karadžorđevića 109/II,
78000 Banja Luka

Telfon: 051/222-950, 051/222-960

Fax: 051/222-951

E-mail: office.banjaluka@grawe.at

Web: www.grawe.rs.ba

Osiguranje na **Vašoj** strani!